

Ha-Kol

הקול

BROJ IZDANJA: 151
KOLOVOZ-RUJAN-LISTOPAD 2017.
AV / ELUL / TIŠRI / HEŠVAN 5777. / 5778.

TEMA BROJA:
SPORT

SADRŽAJ

- 4 UVODNIK
- 5 MEMORIJAL HOLOKAUSTU U ZAGREBU — VIŠESTRUKI TEST ZA INICIJATORE I PROVODITELJE NATJEČAJA
- 10 PISMO MILANU BANDIĆU
- 11 EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE I BAŠTINE
- 13 KNJIŽEVNOST KAO MUZIKA, POTRAGA ZA IDENTITETOM I PRIČA KOJA TRAJE
- 17 POŠTANSKA MARKA “HRVATSKA-IZRAEL” POVODOM 20 GODINA USPOSTAVE DIPLOMATSKIH ODNOSA
- 18 AMERIKANCI PREMALO ZNAJU O HOLOKAUSTU U HRVATSKOJ
- 20 NAGRADA DIGNITAS ZA UČITELJE I UČITELJICE KOJI SE BAVE LJUDSKIM PRAVIMA
- 22 ŽIDOVSKI I SPORT
- 25 MAKABIJADA — ŽIDOVSKJE SPORTSKE IGRE
- 28 ALFRED HAJOS-GUTTMANN: MAĐARSKI DUPIN
- 29 AGNES KELETI — NAJUSPJEŠNIJA ŽIDOVSKA SPORTAŠICA
- 30 ŽIDOVSKI OLIMPIJCI UBIJENI U HOLOKAUSTU
- 32 LILLI HENOCH — NEPOŽELJNA VIŠESTRUKA PRVAKINJA NJEMAČKE
- 34 ANGELICA ADELSTEIN ROZEANU — ZVIJEZDA STOLNOG TENISA
- 35 DUŠA STARE KOPRIVNICE
- 37 MÜNCHENSKI MASAKR — DRAMA PRENOŠENA UŽIVO PRED OČIMA ČITAVOG SVIJETA
- 40 “MJESTO SJEĆANJA” ZA UBIJENE IZRAELSKJE SPORTAŠE U MÜNCHENU
- 41 POSEBNA TETOVAŽA FABIENA GILOTA
- 42 SUDAR ÜBERMENSCHA I ČOVJEKA
- 44 VIKTOR KORČNOJ LEGENDARNI ŠAHOVSKI TITAN — KRALJ BEZ KRUNE
- 48 DMITRIJ SALITA — “DAVIDOVA ZVIJEZDA” PROFESIONALNOG BOKSA
- 49 POBJEDNICI NIKADA NE ODUSTAJU
- 50 ŽIDOVSKI MATADOR IZ BROOKLYNA
- 51 EMMANUEL MACRON IZNIMNO OŠTRO O FRANCUSKOJ ODGOVORNOSTI ZA VEL D'HIV
- 52 NJEMAČKA ZAOŠTRILA BORBU PROTIV ISKAZA MRŽNJE NA INTERNETU
- 54 IN MEMORIAM SLAVKO GOLDSTEIN

U REALIZACIJI OVOG BROJA SVOJIM SU PRILOZIMA SUDJELOVALI:

SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, OGNJEN KRAUS, MAŠA TAUŠAN, MILIVOJ DRETAR, MILJENKO HAJDAROVIĆ, JAROSLAV PECNIK

TODA RABA!

UVODNIK

Drage čitateljice i čitatelji,

uredništvo Ha-Kola želi svim čitateljicama i čitateljima sretnu novu 5778. godinu. Šana Tova! Nadamo se da će svima ova nova godina donijeti puno mira, veselja i sreće. U ovo doba "velikih blagdana" svi se okrećemo svojim najbližima, razmišljamo o svemu što je iza nas i svemu onome što nas očekuje. I nadamo se da će biti bolje.

Grad Zagreb odlučio je podignuti spomenik žrtvama Holokausta u glavnom gradu Hrvatske. Stajalište naše zajednice o tome možete pročitati u pismu koje je predsjednik ŽOZ-a i Koordinacije židovskih zajednica u Hrvatskoj, Ognjen Kraus uputio zagrebačkom gradonačelniku Milanu Bandiću, a o samom natječaju, ideji i radovima, te temi memorijala žrtvama Holokausta piše Snješka Knežević.

Na početku rujna već se tradicionalno obilježava Europski dan židovske kulture i baštine diljem Europe, pa tako i u Hrvatskoj. To je doba kada se u Zagrebu — također već tradicionalno — održava i Festival svjetske književnosti, u organizaciji nakladničke kuće Fraktura, što je uvijek dobra prilika za zanimljive susrete. Židovsko-gvatemalski

književnik Eduardo Halfon, o čijoj ste knjizi "Poljski boksač" mogli čitati u prošlome broju, bio je gost Festivala te tom prigodom za Ha-Kol vrlo otvoreno i iskreno govori o svom židovstvu, obitelji, književnosti i životu.

Tema ovog broja je sport. Većina ljudi ne povezuje Židove sa sportom, i vjerujem da ćete biti iznenađeni kada otkrijete koliko je velik židovski doprinos sportu i koliko su uspjeha postigli u brojnim sportskim disciplinama. Sigurna sam da će, čak i oni kojima sport nije na prvom mjestu popisa zanimljivih tema, naći puno interesantnih priča koje će ih zaintrigirati. Jeste li znali da je jedan Židov bio jedan od najpoznatijih matadora? Možete li povezati ortodoksnog Židova i profesionalni boks? Doajen hrvatskog sportskog novinarstva naš Fredi Kramer, koji se ovog ljeta odmarao, već dugo vremena piše o značajnim židovskim sportašima koje ne smijemo nikada zaboraviti i čija imena ne prepušta zaboravu, pa su čitatelji Ha-Kola već upoznati s nekim od značajnih židovskih sportaša. U ovom broju prisjetili smo se još nekih velikih imena

židovskog sporta. Milivoj Dretar piše o sportašu i liječniku dr. Željku Selingeru iz Koprivnice, a Miljenko Hajdarović o tome kako je izgledao sudar "nadčovjeka" i Čovjeka na Olimpijadi u Berlinu. O drugoj tužnoj Olimpijadi u Muenchenu, na kojoj su ubijeni izraelski sportaši, piše Maša Taušan, dok priču o velikom Viktoru Korčnoju donosi Jaroslav Pecnik.

Dok u Hrvatskoj još traju burne rasprave o tome što je dozvoljeno a što zabranjeno u demokratskom društvu, francuski je predsjednik Emmanuel Macron vrlo jasno izrazio svoje stajalište u vezi uloge Francuske za vrijeme Drugog svjetskog rata, a Njemačka je zaoštrila borbu protiv iskaza mržnje na internetu.

*Do sljedećeg puta
Nataša Barac*

MEMORIJAL HOLOKAUSTU U ZAGREBU — VIŠESTRUKI TEST ZA INICIJATORE I PROVODITELJE NATJEČAJA

PIŠE: SNJEŠKA KNEŽEVIĆ

Memorijal Holokaustu, namijenjen Zagrebu, otvara dva pitanja: program (sadržaj) i mjesto (locus). Oba esencijalno određuju natječajne radove, ali i cilj (poruku) spomenika. Naziv “Spomenik za šest milijuna Židova stradalih u Holokaustu” neumitno izaziva pitanje: zašto se 2017. u Zagrebu predviđa memorijal takva naziva i formata, kad u Berlinu od 2005. postoji glavni europski spomenik? To pitanje vodi do drugoga: zašto se zagrebački memorijal ne posvećuju Židovima Zagreba (Hrvatske?), stradalih u doba ustaške Nezavisne Države Hrvatske? Nakon veličanstvenog spomenika Petera Eisenmana memorijali koji su se gradili u mnogim gradovima nekadašnjeg Trećeg Reicha bili su namijenjeni sjećanju na lokalne žrtve, odnosno Židove različitih sredina. To znači da je u kolektivnoj svijesti memorijal u Berlinu stekao važnost i razinu univerzalne poruke, kakvu je mnogo prije odaslao Jad Vašem. Zakašnjeli zagrebački projekt lako je povezati s tendencijom ublažavanja autentičnog ustaškog zločina skretanjem pažnje na

FOTOGRAFIJA: MEMORIJAL HOLOKAUSTU U ZAGREBU — VIŠESTRUKI TEST ZA INICIJATORE I PROVODITELJE NATJEČAJA / AUTORI: DALIBOR STOŠIĆ, AKADEMSKI KIPAR KREŠIMIR ROGINA, DIPL. ING.ARH. / 1. NAGRADA

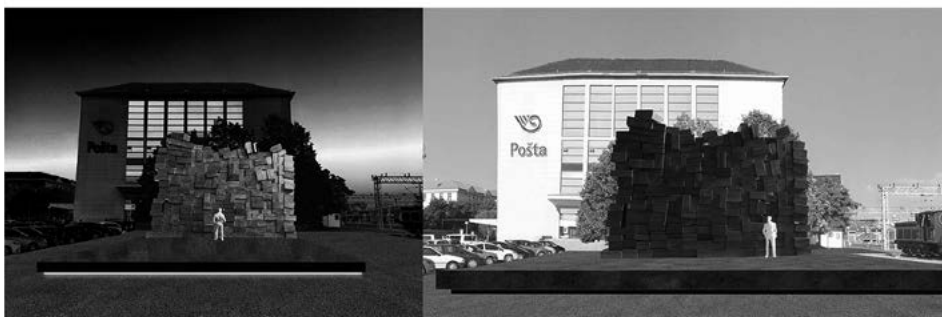
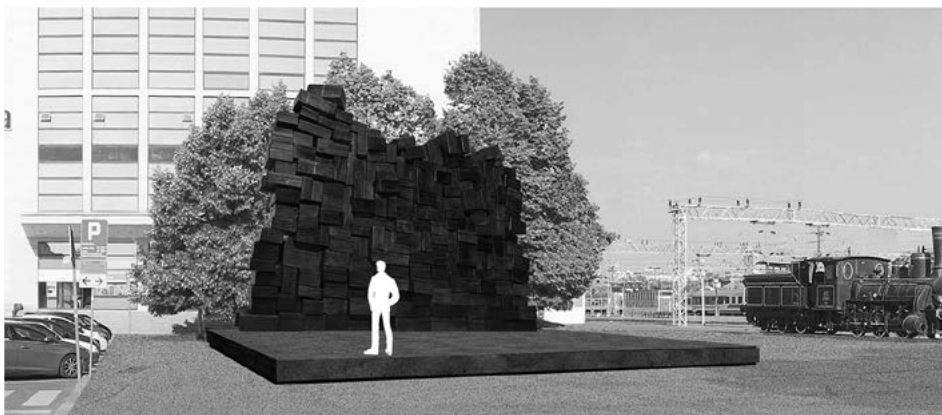
nacistički zločin kao univerzalno zlo i negativnu baštinu Europe. Ustaški režim oficijelno se kvalificira kao totalitarizam, a ustaški zločin vrijednosno povezuje s komunizmom (socijalizmom) — bez distinkcije da potonji režimi nisu barem

ozakonili genocid. Recentni primjer te ideološke “uravnilovke” je preimenovanje Trga maršala Tita u Zagrebu, u čemu je bitnu ulogu imao zagrebački gradonačelnik Bandić. Zato njega treba identificirati kao jednog od autora konstrukta

memorijala. Drugi je neupitno Branko Lustig koji je sebi kao misiju zadao širenje istine o Holokaustu i propagandu tolerancije, a posljednjih se godina profilirao kao prigodni savjetnik političara za pitanja židovstva, napose Holokausta u Hrvatskoj. Obojici očito odgovara takva namjena memorijala: legitimira ih etički i ne ugrožava im status.

Značenjski valja oljuštiti i izbor mjesta — na zagrebačkom Glavnom kolodvoru. Ođanle su, kako slovi u programu natječaja, Židove odvodili u logore. Ondje se nalazi stara parna lokomotiva, zvana Katica, koja je 1941. služila za transport iz sabirnog logora Danica pokraj Koprivnice u gubilište Jadovno i druge logore. Iz literature zasnovane na izvorima zna se gdje su bila sabirna mjesta i da među njima nije bio Glavni kolodvor. Lokomotiva je pak 1992. iz memorijalnog područja Danica premještena u Zagreb i postavljena na mjesto lokomotive Titovog Plavog vlaka. Otada je na slijepom kolosijeku u dvorištu Hrvatskog željezničkog muzeja na napuštenom i opustošenom arealu bivše tvornice “Janko Gredelj” — zajedno s trošnim drvenim vagonom za stoku, “fihvagonom”, kojim su se iz Danice odvodili Židovi i drugi u logore. Taj premještaj školski je primjer oduzimanja izvornog značenja objektu i mjestu (resemantizacija) — ili kraće: krivotvorenja. Bio je to tada puzajući, nezamijećen početak detronizacije Tita kao glavnog junaka i simbola hrvatskog antifašizma (i poraza ustaštva), dovršene recentnom političkom nagodbom neoustaške frakcije u Gradskoj skupštini i gradonačelnika Zagreba. U atmosferi tog pripetavanja obznanjen je projekt Spomenika i proveden natječaj za njegovu realizaciju.

Rezultati upućuju na klimave noge programskog temelja koji klizi u živi pijesak. Trideset osmero autora, očito pripremljenih literaturom i poznavanjem primjera, moralo je zadovoljiti zahtjev za univer-

FOTOGRAFIJA: MEMORIJAL HOLOKAUSTU U ZAGREBU — VIŠESTRUKI TEST ZA INICIJATORE I PROVOĐITELJE NATJEČAJA / AUTORI: DALIBOR STOŠIĆ, AKADEMSKI KIPAR KREŠIMIR ROGINA, DIPL. ING.ARH. / 1. NAGRADA

zalnom porukom o Holokaustu — nakon Eisenmanovog berlinskog memorijala, ali i berlinskog Židovskog muzeja Daniela Libeskinda — i uz to iznijeti nešto novo, vlastito. Radovi svjedoče o velikom ulogu kreativne energije i nastojanju za koliko-toliko suvremenim izrazom. Znakovito je, da dio njih poseže za iskustvom i načelima konceptualizma ili neokon-

ceptualizma, bilo da su kipari ili arhitekti, a svi tragaju za simbolično-ikoničkim rječnikom koji zahtijeva interpretacija svake memorijalne teme. U radovima se javljaju motivi koji su uporabom, preradom i obradom s vremenom postali stereotipi: Davidova zvijezda i menora, trokut (Winkel) i brojevi kao oznake na odjeći i tijelu logoraša, kolosijeci i želje-

znički pragovi, šiljci i šipke, boljkava žica te arhitektonski elementi: rampa i most, stup, kocka, zidovi — izvijeni ili nagnuti tvoreći tjesnac, tunel, vrata, osmatračnica, labirint... Tek u nekoliko primjera javljaju se figuralne aluzije: staklene prizme nabacane na hrpu inspirirane fotografijom tjelesa izgledjenih ljudi, figure od čelične mreže ispunjene drobljenim kamenom, hipertrofirane sputane ruke koje u šakama drže pozlaćenu kuglu sa zvijezdom... Dekonstrukcija i deformacija, komprimiranje i sljepljivanje česta su metoda postizanje ekspresije i sredstva očuđenja. Cilj je, kao u svih spomenika Holokaustu, izazvati tjeskobu i zebnju, nesigurnost i nelagodu, ali i nadu. Drveću i zelenilu često se povjerava ugođaj kontemplacije i izoliranosti, računa se na nebo, sunce i svjetlo. Razabiru se asocijacije na uzore, ali čini se da nema izravnog posezanja za poznatim rješenjima: svatko prema mjeri vlastita potencijala teži inovaciji. Kad je riječ o mjestu (locusu), neki su više ili manje uvjerljivo stvorili otvorene pjacete ili pak omeđene urbane niše, iako je jasno da one mogu steći urbanu i simboličku važnost tek nakon radikalne rekonstrukcije kolodvora i reurbanizacije

industrijskog krajolika s “Gredeljom” i Paromlinom — ukratko: integracijom u novi red i poredak. Ovako, između ugaonog paviljona kolodvora, masivnog objekta Pošte i kaotične situacije istočnog kraja kolodvora, spomenik će — bude li podignut — biti marginaliziran kao prizor i poruka.

Što nude nagrađeni radovi? Pronagrađeni rad kipara Dalibora Stošića i arhitekta Krešimira Rogine masivni, moćni zid sazdan od stiliziranih drvenih kovčega, zbijen i neuredan kao da pada. Postavljen je na podestu-platfomi, bez ikakve druge opreme, odijeljen od Pošte tek grupacijom visokog drvca. Među svim simbolima kovčeg slovi kao “ikonički superznak Holokausta” (Waltraud Wende) i genocida nad milijunima ljudi. Kao simbol izгона, progona, deportacije rabi ga njemački umjetnik Raffael Rheinsberg (1943.) u instalaciji “Koffermauer — Klagemauer” (Zid kovčega — Zid plača) u Kielu već 1976/78., prije nego što je “brijeg kovčega” u Muzeju Auschwitz među drugim “materijalnim dokazima zločina” (cipelama, naočalima, odjećom) postao dominantni simbol. Umjetnici su ga počeli rabiti u to doba kad se smatralo da se

Holokaust ne može vizualno prikazati, u oslonu na čuvenu Adornovu tvrdnju iz 1949. da je pisati poeziju nakon Auschwitzta barbarski. No u “umjetnosti nakon Auschwitzta”, koja se poslije morala uhvatiti Holokausta, kovčeg dobiva znatno mjesto. Tako u Anselma Kiefera (1945.), koji se posvetio povijesnim katastrofama i iznalazio motive za prikaz nepojmljivoga i neprikazivoga, pa Francuza Christiana Boltanskog (1944.) koji se bavi ispitivanjem/rekonstrukcijom sjećanja i fragilnošću egzistencije ili Fabia Maurija (1926. – 2009.) koji je 1993. načinio instalaciju “Il muro del Pianto” (Zid Boli) s jednom urednom i drugom neurednom stranom koja simbolizira razaranje reda (razuma), aludirajući na gubitak židovske tradicije u Europi. Nakon Spielbergove “Schindlerove liste” (koja u Lustigovoj biografiji ima važno mjesto) kovčeg napokon postaje univerzalni simbol Holokausta. Njegova primjena i recepcija potvrđuje tezu da slike predmeta sadrže snažniju simboliku nego slike djela (zločina). Sugestivnosti i izravnosti te simbolike utječe se rad Stošića i Rogine.

Drugonagrađeni rad arhitektonskog studija BIRO i teama Hrvoje Arbanas,

FOTOGRAFIJA: MEMORIJAL HOLOKAUSTU U ZAGREBU — VIŠESTRUKI TEST ZA INICIJATORE I PROVODITELJE NATJEČAJA
AUTORI: BIRO HRVOJE ARBANAS AŠA KOŠUTA MARIO KRALJ DORA LONČARIĆ / 2. NAGRADA

FOTOGRAFIJA: MEMORIJAL HOLOKAUSTU U ZAGREBU — VIŠESTRUKI TEST ZA INICIJATORE I PROVODITELJE NATJEČAJA / AUTOR: NENAD FABIJANIĆ / 3. NAGRADA

Saša Košuta, Mario Kralj i Dora Lončarić predstavlja crni kružni objekt (“rotundu”) u osi Petrinjske ulice, okružen Gajem lipa. Ulaz vodi u tunel koji se spušta, sužava te sve tješnji i mračniji završava u središnjoj dvorani — mjestu kontemplacije i sjećanja, otvorenoj nebu i svjetlu. Njezini zidovi nose šest milijuna šipki, čime se izravno upućuje na naziv i poruku memorijala. “Treperenje njihova rastera izaziva nemir, nelagodu novu tjeskobu”, stoji u obrazloženju nagrade. Iz kružne dvorane manje uzak koridor vodi

do izlaza i prizora lokomotive. Drugi se pak izlaz odvaja od hodnika na najužem mjesto (“procjepu”) i vodi u Gaj lipa. Park je opremljen klupama i poziva na odmor i boravak. Na vanjskom zidu objekta na bijeloj je podlozi ispisana Deklaracija o pravima čovjeka na hrvatskom engleskom i jidišu te Brailovim pismom.

Treću nagradu dobio je rad Nenada Fabijanića, koji ne rabi motive posvjedočene metaforičke vrijednosti, a simboličku povjerava arhitektonskim formama, dizajnu i svojstvima građe. Memorijal

se sastoji se od dva kontrastna ambijenta: trga i parka. Trg čine Koridor sjećanja — dugački prolaz koji “evocira užas i teror zločina”, Spaljeni reljef — plitak bazen nagnut prema lokomotivi, ispunjen drobljenim crnim granitom i Klupa od žuto-zlatnog travertina (“zlato je oružje svjetla”) te zatečena lokomotiva — “nije mi svjedok ustaške strahovlade i terora”. Jedan zid koridora, sačinjen od lamela, propušta danje svjetlo, dok drugi, puni, sadrži slijed jednakih niša, namijenjenih prigodnim manjim i personaliziranim izložbama ili instalacijama. Park sadrži zelene površine i novi drvodred, česmu i stazu koja ga povezuje s trgom (“prijelaz iz mraka u svjetlo”). Prema obrazloženju, spomenik “stvara mjesto koje priziva određeno vrijeme vlastitim rječnikom te poziva na tišinu dublju od šutnje”. Fabijanić jedini spaja univerzalno s lokalnim, koje nije zadano.

Četvrtu nagradu nosi rad kipara Petra Barišića i arhitekata Ive Letilović i Igora Pedišića. Posrijedi je urbana instalacija koja, prema obrazloženju, koristi “arhetipski motiv masline kao mitskog stabla hebrejske ali i univerzalno mediteranske te cjelokupne ljudske povijesti” te proizvodi “znakovitu i uspješnu fabulaciju”. Kontrast tvore realistički prikazana debela i stilizirane, zlatne krošnje u snažnom pokretu. U dramaturgiju su uključeni zvukovi i gibanja, koji dinamiziraju scenu. “Vrlo uspješna, suptilna i inteligentna umjetnička ekspresija... koja bi dostojno obilježila složenu i tešku temu stradavanja”.

Rad arhitekata Hrvoja Marinovića, Stjepana Miketeka i Ane Tomšić, “raščlanjena prostorna plastika većih dimenzija”, evocira robustnim kamenim objektima ljudsku kolonu koja se kreće prema lokomotivi, gazeći vodu plitkog bazena, što se tumači kao “metafora nestajanja, odnosno besmisla”. Rad arhitekata Ivana Mucka i Maxa Mucka poseže za metaforikom logorske osma-

tračnice i interpretira je kao golemo ovalno ogledalo na visokom nosaču u formi ljestava, koje postaje “prostorni znak i metafizička poruka”. Računa na simboliku svjetla kao “pobjedničke sile... duha i ljudske misli”. U obrazloženju je pohvaljen kao “uspješna formulacija naizgled nespojivih poruka: težine prošlosti i neograničenih mogućnosti bolje budućnosti”. Oba su rada odlikovana pisanim priznanjem žirija.

Od ostalih radova neka budu izdvojeni rad arhitektonskog studija Zetho i teama Željka Pavlinović, Borna Pavičić i Hrvoje Magdić, koji rabi simboliku heksagrama (Davidove zvijezde) i željezničkih tračnica. Spomenik je konstruiran od čeličnih profila, a visinom od 14 metara uspostavlja se kao svojevrsni landmark. Arhitekti Antonio Grgić i Ivana Grgurec Zagrajski svode spomenik na sjenu lokomotive, oblikovane u crnom granitu na parteru. Nalik je Grgićevom nešto ranijem prijedlogu za Prašku sa sjenom

razorene sinagoge. Team Goran Matić, Svjetlan Junaković, Doroteja Novak, Vedrana Pecotić i Tena Petrović predlažu “Vrata boli” s već spomenutim motivom hipertrofiranih sputanih i svezanih ruku u bronci, koji drže zlatnu kuglu s Davidovom zvijezdom, simbolizirajući užas i ujedno nadu. Team Vesna Morović, Katja Morović i Mia Petričević oblikuju memorijal kao “rez u prostoru” što ga čine dva nagnuta zida s mračno zlokobnim prolazom, koji podsjeća na Libeskindove tjeskobne i prazne koridore (void) u berlinskom Židovskom muzeju. Radove su podnijela dva poznata i afirmirana autora, arhitekti Branko Silađin i Nikola Bašić. Silađin predlaže Trg tolerancije sa spomen-obilježjem, što ga čini šest poliranih čeličnih vertikalna koje iz izvira iz vode. Upućuje na simboliku svjetla i Davidove zvijezde, koju fragmentiranu rabi na više mjesta. Bašić pak poseže za motivom tračnica i bodljikave žice, koji su nakon kovčega najčešće rabljeni

simboli Holokausta. Izvedena iz tračnica, žičana ograda proteže se čitavom površinom između Pošte i kolodvora, tvoreći “providnu prostornu formu i metafizičko čvorište”. U obrazloženju stoji, da prostorni koncept “ne odgovara na već ionako rastočen karakter prostora” i ne konstituira “urbanu nišu”.

Natječaj za spomenik namijenjen sjećanju na šest milijuna Židova ubijenih u Holokaustu predstavlja višestruki test: za inicijatore i provoditelje natječaja — možda i realizacije — što je neupitno zanimljivo iz aspekta politike, ideologije i recentnog stanja društva. Test je bio najprije za umjetnike, koji su se sa zadanom temom suočili s empatijom i poštovanjem. Bilo bi drugačije, da je program bio usmjeren stradanju Židova (zašto ne i drugih?) u doba ustaškog terora. Ovakvo smo dobili zakašnjenju interpretaciju jedne od najvećih europskih povijesnih tema — u komornim razmjerima i za neugledno mjesto grada na periferiji Europe.

FOTOGRAFIJA: MEMORIJAL HOLOKAUSTU U ZAGREBU — VIŠESTRUKI TEST ZA INICIJATORE I PROVODITELJE NATJEČAJA /
AUTORI: PETAR BARIŠIĆ, AKADEMSKI KIPAR, IVA LETILOVIĆ, DIPL.ING.ARH. IGOR PEDIŠIĆ, DIPL.ING.ARH. / 4. NAGRADA

PISMO MILANU BANDIĆU

Grad Zagreb
Ured gradonačelnika
n/p Milan Bandić, gradonačelnik

Zagreb 27. srpnja 2017.
Broj 115/17

PREDMET: IZGRADNJA SPOMENIKA ŽRTVAMA HOLOKAUSTA U ZAGREBU

Poštovani gospodine Gradonačelniče, u zapisniku sa sastanka održanog 4. srpnja o temi spomenika žrtvama Holokausta u Zagrebu (dostavljen ŽOZ-u 11. srpnja) nije jasno formuliran zaključak koji se odnosi na naše primjedbe.

Ponavljamo ono što smo na sastanku s vama istaknuli. U cijeli proces — od ideje o gradnji spomenika, do formulacije programa i na kraju izbora radova — židovska zajednica Zagreba i Hrvatske nije uopće bila uključena, što je bez presedana u svjetskim razmjerima. Nikada i nigdje ni jedan spomenik žrtvama Holokausta nije realiziran bez sudjelovanja židovske zajednice, a kamoli uz njezino protivljenje. To što je uključen pojedinac, Židov koji je preživio Holokaust, ne može biti izlika za naše isključivanje iz projekta od tolike važnosti za cijelu židovsku zajednicu.

Glavni razlog našeg nezadovoljstva je naziv: “Spomenik za šest milijuna Židova stradalih u Holokaustu”. Kao što je opće poznato, takav spomenik — ispravno i pravedno — podignut je 2005. u Berlinu,

ishodištu zločinačkih planova Trećeg rajha. Čemu sada uz taj središnji europski spomenik, graditi drugi istoga sadržaja?

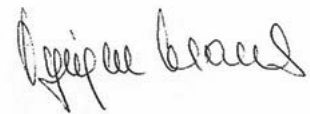
U ustaškoj NDH i u Zagrebu ubijeno je prema uzoru na Hitlerov Rajh 80 % pripadnika naše zajednice. Iznijeli smo mišljenje, da je upravo tim žrtvama trebalo posvetiti spomenik, a ne utopiti ih u šest milijuna svih židovskih žrtava. Primjer bi mogao biti “Spomenik austrijskim židovskim žrtvama Holokausta na Judenplatzu”, koji je Republika Austrija podigla još 2000. u Beču.

O motivima takvog pristupa jasno smo govorili u više navrata: to je neutraliziranje ustaškog zločina, rehabilitacija NDH, prekrajanje povijesti i izjednačavanje žrtava ustaških rasnih zakona i svih žrtava Drugog svjetskog rata te minoriziranje hrvatske antifašističke borbe, o čemu nema jasnog političkog stava. Mislimo da je planirani spomenik na tragu tog ideološkog stava i programa dobio naziv i smisao.

Od strane Jad Vašema upoznati smo da sa njima nije postignut nikakav formalni dogovor s Gradom Zagrebom o koncepciji spomenika, kako je to na sastanku iznijela gđa Vesna Kusin. Jad Vašem je samo upoznat s inicijativom i najavom da će naknadno biti uključen u međunarodno tijelo koje će biti konzultirano o izvedbi, do čega nikada nije došlo. Dakle, Jad Vašem nije evaluirao ovaj projekt, zato što za to nije imao valjanog osnova.

Naše pitanje glasi: hoće li Grad Zagreb podići “Spomenik za šest milijuna Židova stradalih u Holokaustu” u Branimirovoj ulici? Žao nam je velikog utroška energije, novca i kreativnih napora na tjeatelj za izradu tog spomenika. Čini nam se, da bi spomenik utemeljen na navedenim ideološkim stavovima manje ili tek djelomično služio komemoriranju ubijenih Židova Zagreba i NDH, a više ciljevima koji nemaju veze s time.

Prof. dr. sc. Ognjen Kraus
Predsjednik ŽOZ-a i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj

Sanja Zoričić Tabaković
Predstavnik židovske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu

Na znanje: gđa Kolinda Grabar-Kitarović,
Predsjednici RH

EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE I BAŠTINE

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Europski dan židovske kulture i baštine obilježava se u više od 30 zemalja i 350 gradova, u većini europskih gradova u kojima postoje židovske zajednice, pa ga je tako 4. rujna, prve nedjelje u tom “jesenskom” mjesecu, obilježila i Židovska općina Zagreb otvaranjem izložbe umjetnika Duška Šibla, obilaskom Židovskog muzeja te koncertom poznatih umjetnika Tamare Obrovac i Matije Dedića.

Otkako je 2000. godine na poticaj B'nai B'ritha utemeljen Europski dan židovske kulture, koji u međuvremenu sve više prerasta u jedinstven i monumentalan europski jednodnevni festival, ŽOZ nastoji dati svoj doprinos toj manifestaciji kojom se želi predstaviti bogatstvo židovske baštine koja se unatoč strahotama Holokausta očuvala u Europi kao i doprinos Židova nastanku europske kulture, njezinih materijalnih i duhovnih vrijednosti i ideala.

“Radi se o danima židovske kulture i baštine koji se obilježavaju u većini europskih gradova u kojima postoje židovske zajednice, prve nedjelje u rujnu”, pojasnio je predsjednik ŽOZ-a Ognjen Kraus. Tim danom, rekao je Kraus, predstavnici židovske zajednice u Europi žele predstaviti svoju kulturu, ali ujedno i svoju

FOTOGRAFIJA: EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE I BAŠTINE

želju i potrebu za dijalogom i suživotom u gradovima u onoj zajednici u kojoj žive.

Cilj Europskog dana židovske kulture i baštine jest organizirati aktivnosti ve-

zane uz židovsku kulturu i predstaviti ih javnosti, te podići svijest o židovskoj kulturi u toj javnosti, u nadi da će veća svijest o kulturi, tradiciji i životu različitih

zajednica koje žive u istoj zemlji ili gradu pomoći ljudima da upoznaju one “druge” i tako ojačati komunikaciju i dijalog između kultura u zemlji.

Stoga se na taj dan otvaraju vrata sinagoga, biblioteka, muzeja, groblja i memorijalnih mjesta te se organiziraju predstave, izložbe i projekcije filmova, sve kako bi se javnosti predstavili židovska kultura, običaji i baština.

U Galeriji Kranjčar tim je povodom otvorena izložba poznatog umjetnika Duška Šibla pod nazivom Pokret-Dodir. U kontekstu židovske kulture i kulturne baštine, ali i samog slikarovog života, izložba se može interpretirati kao povijest židovskog naroda, posebno onog u izgnanstvu. A upravo je dijaspora tema ovogodišnjeg Europskog dana židovske kulture i baštine.

Obitelj Šibl židovskih je korijena, a na povijesti vlastite obitelji umjetnik progovara o ljudskim sudbinama. Spoznaja sudbine Židova tijekom proteklih stoljeća ujedno je i njegov duhovni kontekst. Komponenta židovstva i vječnog kretanja židovskog naroda svijetom poluga je koja je bila presudna za umjetnika da se koncentrira na temu pokreta, gibanja, dolazaka i odlazaka, uspostavljanja i kidanja ljudskih odnosa.

“Opsesija mi je čovjek, ljudska egzistencija, smisao našeg života, a to uvijek simboliziraju pokret i dodir”, rekao je umjetnik. Duško Šibl svjestan je gotovo dvije tisuće godina židovske dijaspori i njezina vječnog kretanja, a sve njegove obiteljske usmene predaje imaju upravo komponentu pokreta, seljenja, kretanja.

Nakon otvaranja izložbe Duška Šibla, umjetnika koji danas živi i radi na relaciji Zagreb-Dubrovnik-London, posjetitelji su se mogli uputiti u Palmotićeveu 16 gdje je organiziran obilazak Židovskog muzeja, otvorenog upravo na prošlogodišnje dane židovske kulture i baštine. Mira Wolf, kuratorica muzejske zbirke Židov-

FOTOGRAFIJA: EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE I BAŠTINE

ske općine Zagreb i autorica muzeološke koncepcije nazvala ga je “lijepim, malim ali znakovitim” muzejom.

U njemu su javnosti predstavljena najvrednija i najljepša djela iz zbirke sakralne umjetnosti Iudaicae, predmeti koji svjedoče o duhovnom životu i identitetu općine u Zagrebu koja kontinuirano dje-

luje od 1806. godine i koja je u ovome gradu ostavila veliki trag.

Još dvoje umjetnika koji su obogatili obilježavanje dana židovske kulture bili su proslavljeni glazbenici Tamara Obrovac i Matija Dedić koji su izveli djela židovskih skladatelja i židovske duhove skladbe u etno-jazz obradi.

KNJIŽEVNOST KAO MUZIKA, POTRAGA ZA IDENTITETOM I PRIČA KOJA TRAJE

PIŠE: NATAŠA BARAC

“Je li Eduardo Halfon Židov?”, pitala je moja mama nakon što je pročitala knjigu Eduarda Halfona “Poljski boksač”. Isto pitanje postavili su mi još neki čitatelji nakon što su u prošlom broju Ha-Kola pročitali prikaz posvećen ovoj — za mene — posebnoj i nevjerojatnoj knjizi. Za one koji nisu čitali samo kratak podsjetnik: Eduardo Halfon rođen je 1971. godine u Gvatemali, s 10 godina preselio se u SAD, gdje je završio studij nakon čega se vraća u Gvatemalu. Iako školovani inženjer, za svoj je životni poziv izabrao književnost. Danas živi u SAD-u a kritičari ga smatraju jednim od najperspektivnijih pisaca Latinske Amerike.

U rujnu je Eduardo Halfon sudjelovao u Zagrebu na Festivalu svjetske književnosti u već tradicionalnoj organizaciji izdavačke kuće Fraktura. A s obzirom da se mame uvijek mora slušati, prvo pitanje u razgovoru za Ha-Kol bilo je za moju mamu.

[Kako bi se Eduardo Halfon predstavio čitateljima “Ha-Kola”?](#)

Ja sam Židov rođen u Gvatemali, i potičem iz vrlo, vrlo tradicionalne židovske obitelji, koja se nije baš strogo pridržavala košer prehrane, ali koja je redovno obilježavala židovske praznike poput Jom Kipura, Roš Hašana i svakoga petka šabata.

FOTOGRAFIJA: KNJIŽEVNOST KAO MUZIKA,
POTRAGA ZA IDENTITETOM I PRIČA KOJA TRAJE

Moja obitelj je aškenasko-sefardska: otac moje majke, o kojem pišem u “Poljskom boksaču”, bio je iz Poljske, jedna moja baka iz Egipta, jedan djed iz Libanona. Moj “poljski” djed oženio se u Gvatemali s mojom bakom koja je bila iz Sirije, iz Alepa. Ja sam tri četvrtine Sefard, i ne izgledam baš poljski.

[To znači da se bili potpuno odgajani u židovskome duhu.](#)

Da, apsolutno. I to u vrlo katoličkoj zemlji, što nije bilo jednostavno. U Gvatemali

živi svega par stotina Židova, ali su vrlo glasni. Bez obzira na to, poruka koju smo mi djeca dobili bila je jasna: morate se oženiti sa Židovima. To je jednostavno bio zahtjev mojih roditelja, ne samo njihovo očekivanje. Moj otac to danas ne želi priznati, ali on nam je i prijetio time da se moramo oženiti Židovima. A nitko od nas troje djece to nije učinio, osim moje sestre koja je u prvom braku bila udana za jednog ortodoksnog Židova, ali taj brak nije potrajao. Otac se na kraju s time dobro nosio.

Koliko su vaše knjige "židovske"?

"Poljski boksač" manje od nekih drugih, iako se u toj knjizi bavim i pričom o preživljavanju jednog od mojih djedova, koji je bio u Auschwitzu. Moja druga knjiga "Monastery" se bavi židovskim identitetom i ide dublje u to što znači biti Židov. Nekim Židovima se to baš i ne sviđa, ne sviđa im se kako se bavim Izraelom.

Glavna tema "Poljskog boksača" možda nije židovska, ali ja osjećam židovstvo u toj knjizi, židovski humor i cinizam između redova i čini mi se da je ona više "židovska" nego što se to na prvi pogled čini.

Židovska tema nije glavna tema knjige, ali sve ostalo — ono u pozadini — jest. A to je nešto što prepoznava većina Židova, ostali ne toliko.

Što je sve utjecalo na Eduarda Halfona kao autora?

Svašta — moje židovstvo, onda je tu i Gvatemala u meni, odgoj u SAD-u, školovanje za inženjera, otkrivena književnost... puno toga. I ja sam još otkrivam čega sve tu ima.

Ali tko je Eduardo Halfon?

To je teško pitanje. Mislim da ja pišem zbog toga što upravo to želim pojasniti. Skupljam sve te komadiće mene samog, komadiće Gvatemale u meni. Ne samo zbog toga što sam otišao iz Gvatemale kada sam imao deset godina, već i zbog svega onoga što sam doživljavao prvih deset godina svog života. Bio sam Židov u katoličkoj zemlji. Svi blagdani u Gvatemali su katolički, mi ih nismo slavili u našoj kući, dijete to jako teško može razumijeti, tako ja npr. nisam imao prvu pričest a svi moji prijatelji jesu, svi su slavili Božić a mi nismo. Kao dijete to jednostavno nisam mogao shvatiti. I zato se uvijek osjećam kao stranac, uvijek. I zato je u mojim pričama vrlo česta tema

potrage za identitetom, a ta je potraga vrlo osobna: moji likovi traže mjesto kojem pripadaju, kao da im ono mjesto na kojem jesu nije dovoljno.

Je li to prednost ili nedostatak za pisca?

Za pisca je to prednost, za ljudsko biće nisam baš siguran. Ljudsko biće vjerojatno doživi traume zbog kojih se kasnije mora obratiti psiholozima, ali za pisca je to fantastično iskustvo, jer može sagledati stvari iz drugačije perspektive. Kada ja govorim i pišem o Gvatemali, ne zvučim kao Gvatemalac, to uvijek izgleda kao da o svemu tome govori stranac. Čak i kada sam živio tamo, ili kada sada dolazim u Gvatemalu, uvijek sam stranac. Dakle u meni postoji ta strana Gvatemale, koja je komplicirana, pa židovska strana koju sam uvijek pokušavao odgurnuti od sebe. I to sam činio oduvijek, a moja obitelj je smatrala da se radi samo o buntovničkoj fazi. Želio sam pobjeći od praktičnog judazima, ali ne od povijesti. Zanimljivo je da sam se židovstvu na neki način vratio kada sam počeo pisati, počeo sam tražiti židovstvo u sebi, na literaran način, tražio sam priče koje su od mene napravile

ono što jesam. Priče mog djeda o Poljskoj, priče mog drugog djeda o Libanonu, o čemu pišem sada u mojoj novoj knjizi. Te priče me stvarno zanimaju a te priče su židovske priče.

Zašto je Vaš djed iz Libanona došao u Gvatemalu?

To je teško pitanje, on je preminuo kada sam bio tinejdžer, pa ga nisam imao prilike pitati. On je otišao još davno. Njegov otac, moj pradjed, već je ranije bio otišao u svijet i čekao je svoju obitelj u New Yorku. Osmero braće i sestara, među kojima i moj djed, otišli su sa svojom majkom iz Libanona i stigli su prvo na Korziku gdje je moja prabaka preminula, ne znam od čega, i ona je pokopana na Korzici. Onda su otišli u Pariz, zbog francuskog, kojeg su svi naravno govorili. I onda se dogodilo nešto zanimljivo i fascinantno. Braća su otišla u različite zemlje, nisu ostali zajedno, jedan je otišao u Meksiko, jedan na Kubu, jedan u Argentinu, razišli su se diljem svijeta i svaki je u zemlji u koju je stigao otvorio dućan. Vrlo židovski. Moj djed je ostao u Parizu. I preživjeli su zato što su se razdvojili, a ne zato što su ostali

FOTOGRAFIJA: KNJIŽEVNOST KAO MUZIKA, POTRAGA ZA IDENTITETOM I PRIČA KOJA TRAJE

FOTOGRAFIJA: KNJIŽEVNOST KAO MUZIKA, POTRAGA ZA IDENTITETOM I PRIČA KOJA TRAJE

zajedno. I to je jako zanimljivo. Znali su da će ostali pomoći ako zatreba. A to se i dogodilo. Jedan od braće je otišao u Gvatemalu i bio je bez novaca. Moj djed je iz Pariza otišao da mu pomogne, u Gvatemali je sreo moju baku, zaljubio se, oženio i ostao. Vrlo egzotično — židovska ljubavna priča u Gvatemali. I to je sve vrlo bitno za mene, u kući mog djeda iz Libanona osjećao se i arapski utjecaj, npr. u hrani koja se pripremala.

Fascinirana sam Vašim jezikom, odnosno načinom na koji koristite jezik. A mislim da ste i Vi veliki obožavatelj jezika, zar ne?

Jezik je za mene vrlo važan i misteriozan, jer sam odrastao na dva jezika. Engleski je postao moj jači jezik, i danas radije govorim engleski nego španjolski.

Zašto onda pišete na španjolskom?

Ne znam točan odgovor na ovo pitanje. Razmišljam na engleskom, ali volim pi-

sati na španjolskom, i kada sam počeo pisati to je bilo na španjolskom. Kada sam počeo pisati, živio sam ponovno u Gvatemali. Moj prvi jezik je bio španjolski, moje djetinjstvo je bilo na španjolskom, mojih prvih deset godina života, bez obzira na to što su to bile čudne i kaotične godine bile su na španjolskom. Možda se pokušavam vratiti na taj sam početak, na te trenutke djetinjstva. Ne znam. Ali jezik mi je sve kada pišem. Najviše radim na jeziku. Sama priča izađe iz mene jako brzo, ali onda beskonačno dugo radim na jeziku, na svakoj riječi. Evo jedan primjer: moja nova knjiga ima samo stotinjak stranica, to je vrlo, vrlo kratka knjiga. Prvi nacrt te knjige napisao sam u samo četiri-pet mjeseci. To je bilo prije tri godine, a tek prošli tjedan sam ju završio. Dakle pune tri godine sam posvetio samo jeziku moje knjige. Ljudi ne znaju da sam ustvari želio biti pijanist. Ali moj otac je rekao ne, zabranio mi je. I

zato je jezik za mene svojevrsna muzika i vrlo je važna. Kako mogu znati hoće li prevoditelji prenijeti moju muziku? Na engleskom to znam, jer radim s prevoditeljima. Na neki način mogu vidjeti kakav je prijevod ako se radi o francuskom ili portugalskom, ali za druge jezike poput hrvatskog ili japanskog, nemam pojma. I zato pišem svojevrsni manifest mojim prevoditeljima, i oni to moraju pročitati prije nego što počnu prevoditi, tako da znaju važnost nekih stvari o kojima pišem i zašto se neke riječi ponavljaju u mojim knjigama, sve to ima svoje značenje, to nije slučajno i to je jako važno.

Jeste li od književnosti dobili ono što ste od nje očekivali?

To je dobro pitanje. Rekao bih ne. Ili možda ipak da. Odgovor nije jednostavan, jer kada počnete pisati onda želite da vam se djela objave, da se prevedu, da odete u zemlje poput Hrvatske, a kada se to dogodi

sve se promijeni. Ali te promjene sam postao svjestan tek prošle godine kada se rodio moj sin. Ja nikada nisam želio imati djecu, ali sada je on tu. To me jako promijenilo. Pogotovo s obzirom na dob kada sam postao otac, nije isto postati otac s 25 ili 45 godina. Tijekom trudnoće moje supruge pisao sam dnevnik na španjolskom i kada sam počeo pisati, smirio sam se. Jer bio sam izbezumljen: kako biti otac, kako ću znati što treba raditi. A danas mi je teško otići od njega. Ne želim više odlaziti. Ali znam da moram putovati i vidjeti moju publiku, čuti što misle. I znam da ću se uvijek vratiti kući.

Vratimo se malo na književnost i Vaša djela. Kojoj književnoj vrsti pripadaju Vaša djela?

Ustvari najviše volim pisati kratke priče. I moje priče funkcioniraju svaka za sebe, a kada se okupe onda su jedna cjelina. Sve je to jedna priča koja se objavljuje u malim segmentima. A u prijevodima na raznim jezicima te se priče ali i knjige kombiniraju. Ali na početku svega je "Poljski boksač", koji se prvo pojavio na španjolskom i sadržavao je pet priča. Svako izdanje je drugačije, a ja uvijek aktivno sudjelujem u odabiru priča za određeno izdanje.

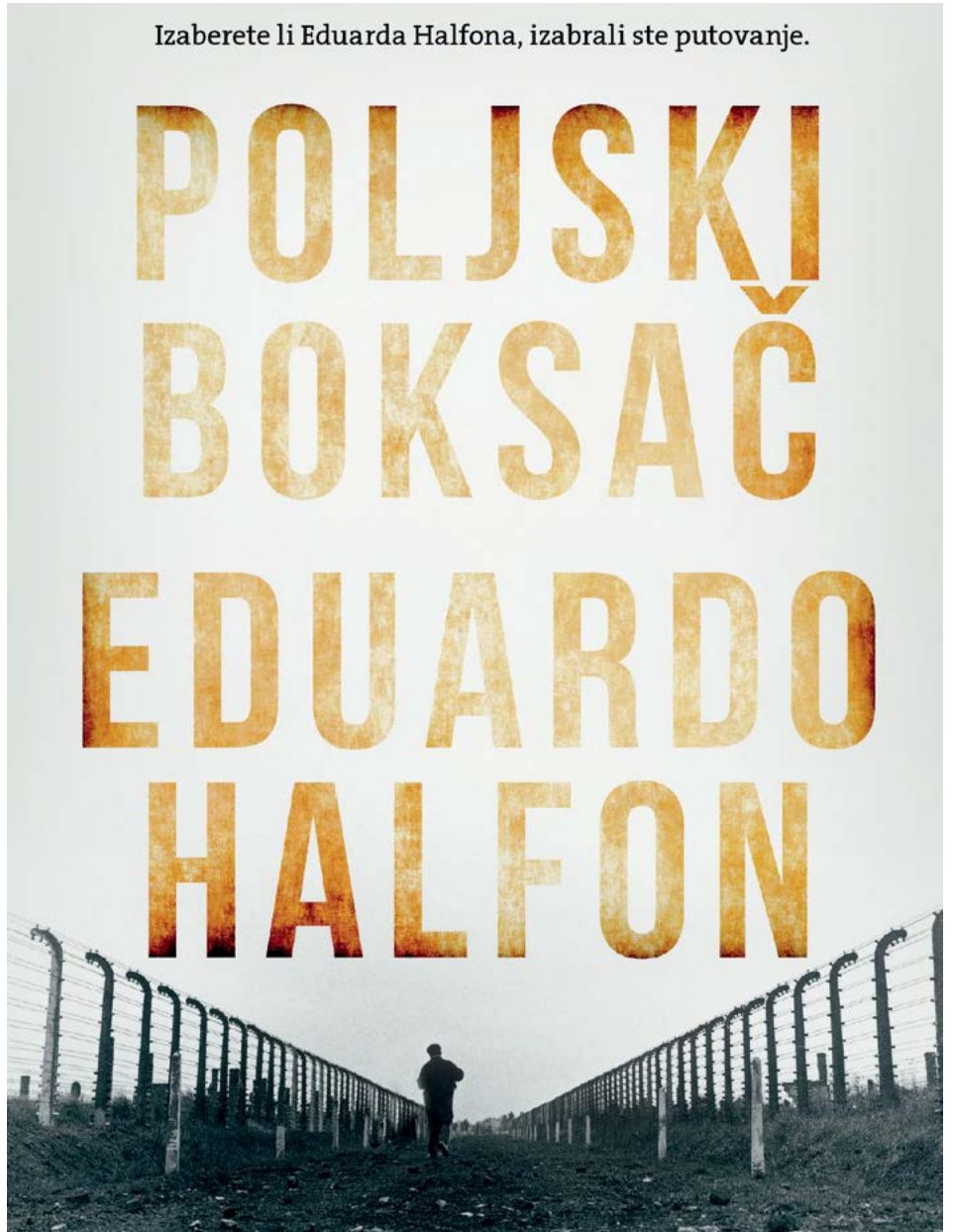
Podsjetimo "Poljski boksač" je priča posvećena Vašem djedu....

Da, moj djed je za vrijeme Drugog svjetskog rata bio u Auschwitzu. Nikada nije govorio o tome. Kada sam ga pitao kakvi su to brojevi istetovirani na njegovoj ruci, rekao mi je da je istetovirao broj telefona da ga ne zaboravi. Ali kada je, već u starijoj dobi, odlučio govoriti nije mogao prestati pričati. Meni, svom unuku, ali i meni, književniku. Govorio je pet sati i to je nešto u meni pokrenulo. Knjiga je objavljena dvije godine prije nego što je moj djed preminuo. Moja mama mu je čitala knjigu na glas, jer on više nije

Izaberete li Eduarda Halfona, izabrali ste putovanje.

POLJSKI
BOKSAČ

EDUARDO
HALFON

FOTOGRAFIJA: KNJIŽEVNOST KAO MUZIKA,
POTRAGA ZA IDENTITETOM I PRIČA KOJA TRAJE

mogao sam čitati. Kada je umro, na noćnom ormariću je stajao "Poljski boksač". Na priču o preživljavanju mog djeda u Auschwitzu nadograđuju se druge priče.

Kako će to dugo putovanje Vaših priča jednom završiti?

Ne znam. Ovisi o naratoru koji me vodi. Ne znam koji narator će mi početi pričati

priče za sljedeće knjige tako da ne znam što će se dogoditi. Sve je moguće.

Prema najavama, izdavačka kuća "Fraktura" sljedeće bi godine trebala objaviti hrvatski prijevod nove knjige Eduarda Halfona.

POŠTANSKA MARKA “HRVATSKA-IZRAEL” POVODOM 20 GODINA USPOSTAVE DIPLOMATSKIH ODNOSA

PIŠE: K.I.

Hrvatska pošta je 4. rujna pustila u optjecaj zajedničko izdanje poštanske marke “Hrvatska – Izrael”, u povodu 20 godina od uspostave diplomatskih odnosa između Hrvatske i Izraela. Autorica poštanske marke je Sabina Rešić, dizajnerica iz Zagreba., a naklada poštanske marke nominalne vrijednosti 7,60 kuna iznosi 100.000 primjeraka.

Prema objašnjenju iz Hrvatske pošte, za motiv zajedničkog izdanja poštanskih maraka izabrani su karakteristični cvjetovi dviju zemalja: izraelska krunična šumarica i hrvatski nacionalni cvijet perunika. Cvjetovi prenose jasnu poruku o privrženosti Izraelaca i Hrvata vlastitim nacionalnim vrijednostima i simbolima svojih država. Živopisni cvjetovi krunične šumarice, biblijskih poljskih ljiljana, prostiru se diljem Izraela, dok je otmjena hrvatska perunika, božanski cvijet

u staroslavenskoj mitologiji, uvriježeni simbol dostojanstva, hrabrosti i nade.

Republika Hrvatska i Država Izrael uspostavile su diplomatske odnose 4. rujna 1997. godine. Odnosi dviju država dosegli su tijekom dva desetljeća visoku razinu suradnje, prijateljstva i dijaloga, a redovita razmjena posjeta hrvatskih i izraelskih dužnosnika, te niz potpisanih ugovora i međunarodnih akata u svim područjima suradnje čine čvrst temelj za nadogradnju odnosa.

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA ŽIDOVSKU OPĆINU ZAGREB ZA SOCIJALNE POTREBE ŽOZ-A:

- MILA AJZENŠTAJN STOJIĆ — 500,00 KN
(U SPOMEN NA DRAGOŠ SUPRUGA DR. JERONIMA STOJIĆA I RODITELJE ELZIKU I MILČEKA)
- GIZELA WEINBERGER — 500,00 KN

ZA NEDJELJNU ŠKOLU

- DR. JELENA POLAK BABIĆ — 500,00 KN
(U SPOMEN NA MOJE DRAGE RODITELJE ELZU I DR. ARTURA POLAKA I SEKU MIRU)

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAV SCHWARZ

- 1. DONAGIJA OBITELJI MAUTNER I MARTINOVIĆ — 14.000,00 KN
- 2. OBITELJ SINGER U SPOMEN NA IVIGU SINGERA — 300,00 KN
- 3. OBITELJ ĐURAČIĆ — 500,00 KN

AMERIKANCI PREMALO ZNAJU O HOLOKAUSTU U HRVATSKOJ

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Ako nisi posjetio Ameriku, nisi vidio svijet! Amerika je stvarno dio Novog svijeta, život tamo prilično se razlikuje od života na Starom kontinentu. Veliki gradovi s poslovnim četvrtima i visokim zdanjima nebodera, a sat vožnje dalje nepregledna prostranstva prerija i krda krava na ispaši. Od mjesta koja vrve ljudima svih narodnosti, jezika i vjera do praktički pustinskih područja gdje kilometrima ne vidite ni jednu kuću. Planine s gejzirima, vulkanskim ostacima, desecima tisuća jezera, ogromne šumske površine, nema čega nema u Americi.

Stoga ni jedan posjet Novom kontinentu nije ni približno dovoljan da se kaže: sada znam sve o Americi. Holokaust se podučava u školama, nema riječi da nije tako. Američki sustav edukacije u osnovnim i srednjim školama prilično se razlikuje od europskog (pa i hrvatskog), no ne treba brinuti: imamo i mi naše prednosti. U SAD-u satovi povijesti i društvenih predmeta jako ovise o učiteljskim kompetencijama, program je slobodniji i ima mnogo više izbornih tema. Učitelji mogu jednu nastavnu cjelinu tumačiti mnogo više od propisanog

FOTOGRAFIJA: AMERIKANCI PREMALO ZNAJU HOLOKAUSTU U HRVATSKOJ

ako osjete da je to učenicima korisno i zanimljivo. A tema Holokausta zastupljena je i na satovima Povijesti, Engleskog jezika i ostalih društvenih predmeta pa se čak spominje i razrednoj nastavi (1-4.

razred). Nastavnici su jako zainteresirani za svaki oblik edukacije, webminari su tamo mnogo prije uvedeni, no sudjelovanje na jednom takvom pravom seminaru veliko je iskustvo i počast. U Detroitu,

gradu američke autoindustrije, godina ma se održava seminar The Olga Lengyel Institute i The Holocaust Educators Networka, dviju organizacija. Institut financijski pomaže učiteljsko udruženje u edukaciji nastavnika, a sve se održava u Holocaust Memorial Centru (HMC). Po prvi puta američki su organizatori pozvali i dvoje učitelja povijesti iz Europe: kolegica iz Malte i ja osobno branili smo boje EU. Zadatak je bio pripremiti kraću prezentaciju o tome gdje radimo i kako poučavamo o Holokaustu te s kojim se problemima susrećemo te naravno, aktivno sudjelovanje u radionicama i ostalim aktivnostima.

Svaki od šest dana, koliko je trajao seminar, započeo je prigodnom pjesmom koju je pripremio voditelj. Potom set radionica i predavanja te uvijek analiza i refleksije na kraju dana. Predavanja su bila odlična, upriličili su ih: dr. Jeffrey Haus (Židovi u Europi prije Holokausta) i dr. Randall Bytwerk (Nacistička propaganda), trening Echoes and Reflections. Pogledali smo i dva filma. Paula Marks Bolton više od dva sata svjedočila je o svojim sjećanjima na deportaciju i boravak u logoru Auschwitz, o Maršu smrti, o oslobođenju logora i povratku u normalan život. Iako u Americi živi brojna židovska zajednica, preživjeli Holokausta rijetko posjećuju škole, uobičajeno je da se njihova svjedočanstva snime i emitiraju na nastavi, a prilikom posjeta nekog od muzeja Holokausta (koji postoji praktički u svakom većem gradu) može se susreti s preživjelima. Američki nastavnici puno više koriste pjesme i literarne tekstove, slike i fotografije te filmove u nastavi od hrvatskih kolega.

Kao učitelj iz Hrvatske odmah sam izazvao pažnju rečenicom da živim u krugu od 50-ak km gdje su bili čak četiri logora tijekom rata: Danica, Lepoglava, Lobergrad i Gornja Rijeka. Ono što je američkim kolegama bilo “Really??”,

FOTOGRAFIJA: AMERIKANCI PREMALO ZNAJU O HOLOKAUSTU U HRVATSKOJ

ja sam s nezadovoljstvom morao nadopuniti da naši učenici iznimno rijetko posjećuju takva mjesta pa čak i JUSP Jasenovac koji ima dobar edukacijski program, no godišnje ga obiđe samo 4 posto škola. Amerikanci znaju za Jasenovac i taj se naziv nalazi uklesan na zid memorijane sobe s vatrom u HMC u Detroitu, no nisu znali da je tu bilo još i 40 drugih logora i da se Holokaust u NDH odvijao paralelno s onim u ostatku Europe pod nacistima. Muzejski koncept HMC je prilagođen dolasku učeničkih skupina, kao i onih starijih koji posjećuju Detroit. Od samih početaka židovstva, preko života u predratnoj Europi, do antisemitizma i Holokausta — sve je zastupljeno u ne tako velikom muzeju u Farmington Hillsu, predgrađu Detroita. Živopisni prikazi života u štetlu, nacističkog paljenja knjiga u Njemačkoj, rekonstruiran vagon za deportaciju u logor s audivizualnim efektima, videoisječci oslobađanja logora, sve to izaziva veliku

pažnju posjetitelja. Muzej se financira najviše preko zaklada i dobrovoljnih priloga. Svaki ručak koji su nam pripremili bio je na košer način uz pojašnjenje kako su neko jelo spremali marokanski, bliskoistočni, poljski Židovi. Srdačno su nas primili i u Velikoj sinagogi, mladi rabin Yonatan Dahlen bio je oduševljen seminarom pa nas je pozvao i na šabatnu večer u Shaarey Zedek.

Poslije Detroita put se nastavio u Washington gdje je jedno od nezaobilaznih mjesta United States Holocaust Memorial Museum. Domaćica tijekom boravka u D.C.-u bila je Theodora Basch Klayman, podrijetlom iz Ludbrega, a koja desetljećima surađuje s muzejem. Bila je to prilika za obilazak njihovog novog postava i dvije tematske izložbe te susret s osobljem koje je s zanimanjem saslušalo iskustva iz Detroita i Hrvatske.

NAGRADA DIGNITAS ZA UČITELJE I UČITELJICE KOJI SE BAVE LJUDSKIM PRAVIMA

PIŠE: NATAŠA BARAC

Ljudska prava se, prema definiciji, odnose na pravnu, filozofsku i političku ideju prema kojoj svako ljudsko biće samim činom rođenja, bez obzira na svoj spol, porijeklo i državljanstvo, stiče određena neotuđiva prava. Iako nam se možda čini da je to u današnje vrijeme samo po sebi razumljivo, to nažalost nije uvijek tako i ljudska se prava često krše u svim dijelovima svijeta. Stoga je svaka ideja koja se zalaže za zaštitu i promicanje ljudskih prava vrijedna pohvale — poput nedavne ideje o nagradi Dignitas.

Udruga za edukaciju i promicanje ljudskih prava u rujnu je objavila natječaj za prvu dodjelu nagrade Dignitas, namjenjenu učiteljicama i učiteljima na području Republike Hrvatske koji se u okviru svog rada bave temama ljudskih prava. Troje najboljih svoje će radove predstaviti na IV. regionalnom seminaru o ljudskim pravima koji će se 27. siječnja 2018. godine održati u Čakovcu, a njihovi radovi bit će objavljeni u elektroničkom izdanju zbornika primjera dobre prakse po završetku

seminara. O Udruzi za edukaciju i promicanje ljudskih prava te o nagradi, koja bi trebala osnažiti i motivirati nastavnike za njihov daljnji rad, razgovaramo s jednim od inicijatora nagrade, profesorom Miljenkom Hajdarovićem.

Kada je osnovana Udruga za edukaciju i promicanje ljudskih prava i čime se ona bavi?

Udruhu je u kasnu jesen 2012. godine osnovalo nekoliko nastavnika povijesti. Početna ideja je bila vrlo jednostavna — udružiti se kako bi sebi i kolegama osigurali kvalitetniju stručnu edukaciju. Gledajući postotak, vrlo malo nastavnika u Republici Hrvatskoj sudjeluje u kvalitetnim programima stručnog usavršavanja. Stoga smo se udružili kako bi ono što je jedan npr. naučio u Jeruzalemu, drugi u Parizu, a treći npr. u Zagrebu objedinili na regionalnoj razini za naše kolege. Tako smo već naredne godine organizirali veliki trodnevni seminar s predavačima iz Hrvatske i inozemstva

**UDRUGA ZA
EDUKACIJU
I PROMICANJE
LJUDSKIH PRAVA**

www.ljudskaprava.net

FOTOGRAFIJA: NAGRADA DIGNITAS ZA UČITELJE I UČITELJICE KOJI SE BAVE LJUDSKIM PRAVIMA

na temu edukacije o Holokaustu. Od tada smo organizirali još nekoliko seminara za nastavnike, aktivnosti za djecu, dvije edukativne izložbe i terensku nastavu za nastavnike u nekadašnjem nacističkom logoru Mathausenu. Od ove smo jeseni još pojačali naše aktivnosti.

Kako ste došli na ideju o dodjeli nagrade Dignitas i zašto nagrada nosi upravo to ime?

Učitelji u hrvatskom društvu nisu dovoljno cijenjeni što se ne vidi samo po plaći ispod prosjeka već i prema položaju u društvu. Uz to edukacija o ljudskim pravima još uvijek u mnogim područjima države i u raznim temama za učitelje predstavlja izvjestan rizik. Mi smo kao udruga odlučili da više ne možemo čekati državu ili nekog drugog da nas digne na pijedestal. Mi sami moramo, od kolega koji rade kvalitetno i iznad očekivanja, učiniti zvijezde. Dignitas je riječ iz latinskog jezika koja je u rimskom društvu predstavljala koncept vrlina veći od jednostavnog prijevoda dignitet, zaslužnost ili prestiž. Dignitas je obuhvaćao zbroj individualnih vrijednosti poput osobnog ugleda, moralnih i etičkih vrijednosti. Taj su pojam u svojim djelima koristili Ciceron, Julije Cezar, Tacit, Livije i drugi. Dignitas je nagrada za istaknute edukatore o ljudskim pravima koju će Udruga za edukaciju i promicanje ljudskih prava dodjeljivati godišnje.

Što učiteljice i učitelji koji žele sudjelovati na ovom natječaju moraju napraviti; odnosno na koji način se mogu prijaviti?

Osnovni su kriteriji da nagrađujemo projekte i ideje koji su već odrađeni u nastavi u osnovnoj ili srednjoj školi. U ovom prvom krugu postavili smo vremensko ograničenje na posljednjih 10 godina, a od naredne ćemo godine pozivati projekte koji su izvedeni u posljednje dvije godine kako bi na taj način pokušali mo-

“Gilj dodjele nagrade je promocija izvrsnosti edukatora za provedbu kvalitetnog poučavanja o ljudskim pravima, njihovo osnaživanje i motivacija za daljnji rad. Dodjelom nagrade edukatore stavljamo u prvi plan kako bi njihovo zalaganje bilo javno vidljivo i priznato u društvu”, ističe Miljenko Hajdarović.

tivirati nastavnike. Detaljniji kriteriji kao i prijavni obrazac objavljeni su na našoj web stranici www.ljudskaprava.net

Prema Vašem mišljenju, iz kojih će se predmeta najviše nastavnika prijaviti?

Obzirom da je pitanje ljudskih prava vrlo široko, očekujemo prijave nastavnika iz najrazličitijih predmeta. Mogu samo pretpostaviti da bi ih veliki broj mogao biti iz Povijesti, Građanskog odgoja i obrazovanja, Etike, Sociologije, itd.

Koliko je tema ljudskih prava prisutna u našem obrazovnom sustavu? Koliko su naši mladi zainteresirani za ljudska prava i koliko su upoznati s tom temom?

Ljudsko-pravna pitanja su uključena u različite predmete od početka obrazovanja. samo je pitanje kako ih učitelji naglašavaju i obrađuju. Gledam li recimo svoj prvi predmet, Povijest, mi od petog razreda kontinuirano imamo prilike stavljati naglaske na ovu tematiku. To nam je prilika za aktualizaciju određenih tema tj. za povezivanje povijesnih sadržaja s aktualnom problematikom u društvu. Ne smijemo zaboraviti i na značaj ekologije koja se također od ranih godina

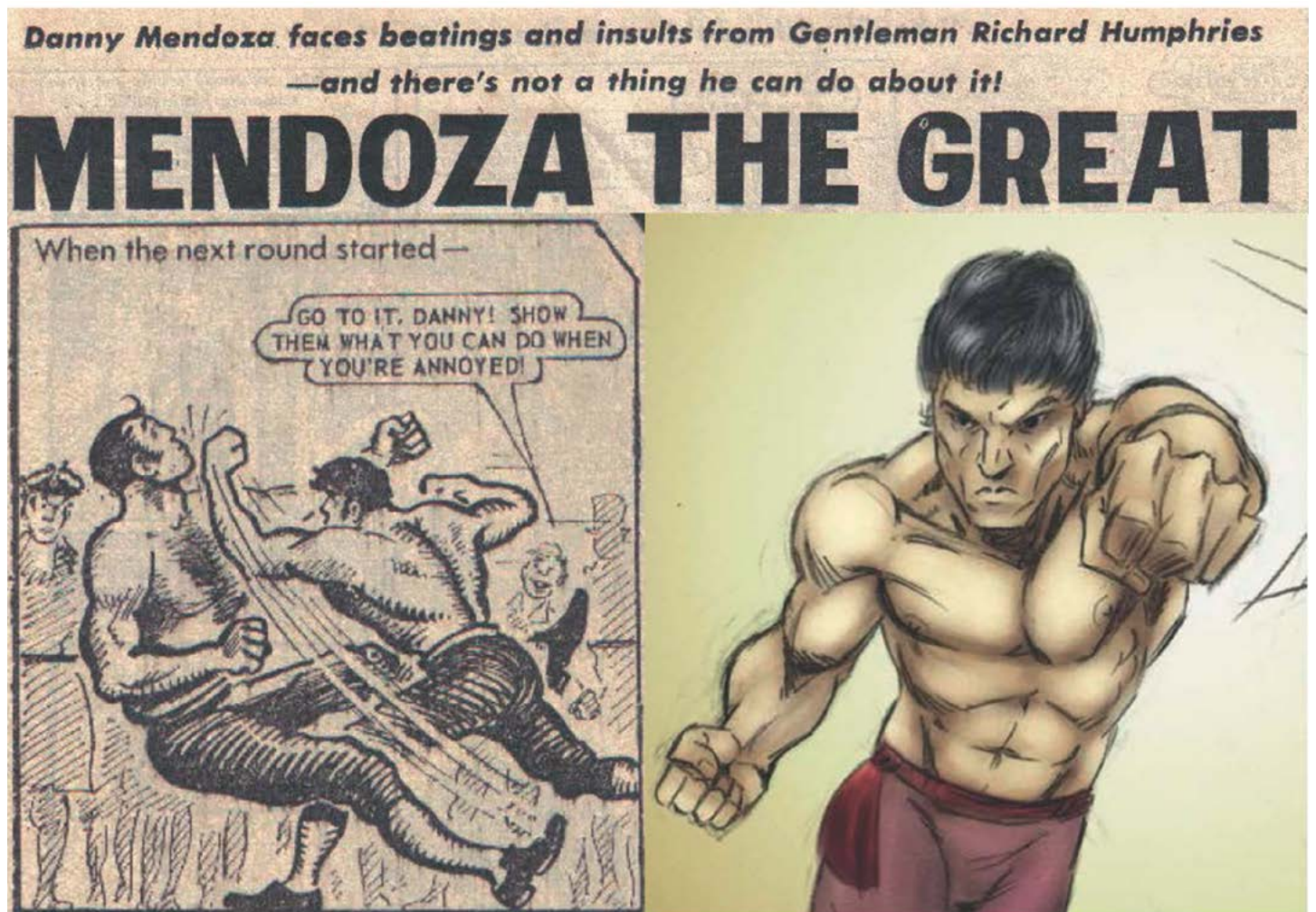
provlači kroz Prirodu i društvo preko kasnije Biologije.

Hoće li ova nagrada dodjeljivati svake godine i jeste li dobili podršku Ministarstva obrazovanja, hrvatske vlade ili Sabora?

Mi smo ove godine izdvojili vlastita sredstva Udruge. To znači da smo onim što smo zaradili na partnerstvu u međunarodnom projektu, umjesto da nagrađimo sebe, odlučili nagraditi naše kolege. Za sada još nema reakcije s državne razine, tako da postoji samo nada će ćemo dobiti neku podršku. Za sada moramo pohvaliti brzu reakciju Međimurske županije koja je prihvatila pokroviteljstvo, te podršku izdavačke kuće Profil Klett d.o.o. Planiramo već i dodjelu za naredne godine i nadamo se da će nas podržati institucije, tvrtke i građani. Svaka pomoć i donacija su naravno dobrodošli.

ŽIDOV I SPORT

PIŠE: NATAŠA BARAC

FOTOGRAFIJA: ŽIDOV I SPORT

Tijekom stoljeća općenito se smatralo da se Židovi nisu “u stanju izložiti fizičkim naporima, pa tako ni sportu”. Takva stajališta često su širili antisemiti, a o tome svjedoči i izjava generala Charlesa H. Scherilla, američkog predstavnika u Međunarodnom olimpijskom odboru koji

je 1935. godine u Madison Square Gardenu u New Yorku jasno i glasno izjavio da “u povijesti nikada nije bilo velikog židovskog sportaša”. Ta se tvrdnja lako može osporiti brojnim primjerima od kojih neki potiču još iz biblijskog doba. Još prije pojave kršćanstva Jeruzalem je imao

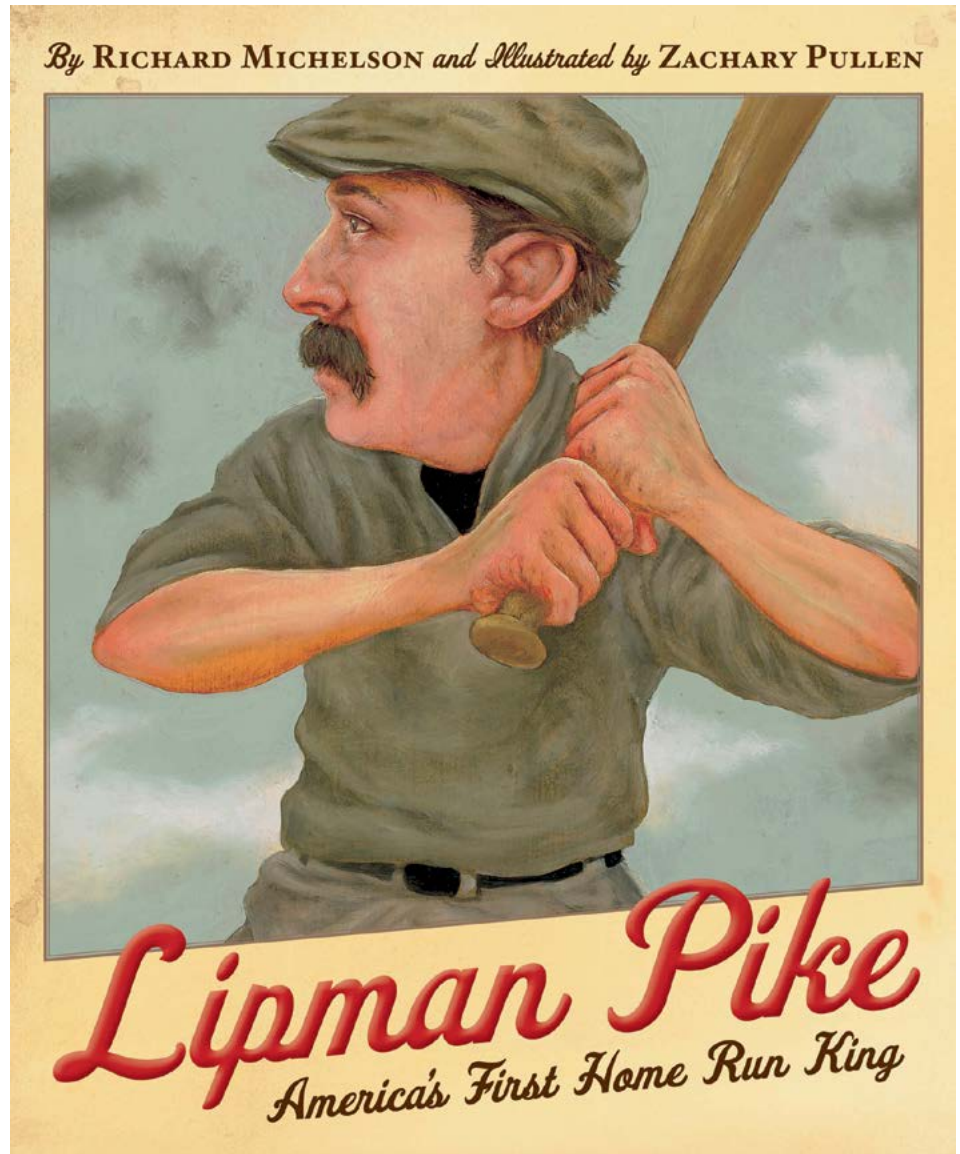
“gymnasiu” odnosno vježbalište. Herod Veliki, kralj Judeje, izgradio je jedan od prvih stadiona. Josip Flavije, židovski vojskovođa i povjesničar, navodi da je Herod odredio da se svakih pet godina održavaju sportske igre i to na međunarodnoj razini u čast Cezara.

Međutim, dok su Židovi sportu u doba starih Grka zamijerali njihov “poganski karakter”, problem se pojavio i sa sportom u rimsko doba, jer su Rimljani uveli novu dimenziju u sportske arene a to je uključivalo okrutnost, pa i sadizam. Zatvorenici svih dobi (među kojima je vjerojatno bilo i puno Židova) bili su slani u arene gdje su se suočavali s gladnim zvijerima ili su se morali boriti s gladijatorima. Herod je to pravilo primijenio i na svoje sportske igre, što je izazvalo šok kod Židova.

Ako pogledamo malo noviju povijest, u 15. stoljeću, Židov Ott smatran je najboljim boksačem tog doba. Kraj 18. stoljeća smatra se rađanjem ere modernog sporta, a Židovi su se i tada uključivali u sportske aktivnosti. Među prvim najvećim boksačima koji su se pojavljivali u engleskom sportu bili su Židovi poput Samuela Eliasa, Barneya Aarona, braće Belasco i Isaaca Bittona. Najpoznatiji među njima bio je Židov Daniel Mendoza, portugalskog podrijetla, koji je ponosno nosio krunu engleskog boksa od 1792. do 1795. godine. Boksački mečevi na kojima je sudjelovao “Židov Mendoza”, kako je sam sebe s ponosom nazivao, bili su uvijek slavljani i gledani. U to doba, novine su objavljivale brojne priče i stripove o Mendози. Mendoza je bio ponos židovskog naroda, omiljeni među širom engleskom javnošću, a jedan od njegovih fanova bio je i princ od Walesa. Mendoza se smatra ocem “modernog boksa”, jer je taj sport transformirao od čistog nasilja u umjetnost i sport.

U drugoj polovici 19. stoljeća, Židovi poput Lipmana Pikea, Lona Myersa i Louisa Rubinsteina bili su među uglednijim figurama svjetskog sporta. Godine 1866. Pike je postao prvi američki profesionalni igrač baseballa. Myers je bio jedan od najbržih trkača u svijetu osamdesetih godina 19. stoljeća.

U prvoj polovici 20. stoljeća, veliki broj židovskih sportaša okretao se sportovima

FOTOGRAFIJA: ŽIDOV I SPORT

za koje je bila potrebna snaga. Na popisu svjetskih boksačkih šampiona u različitim klasama bilo je 29 boksača Židova, većinom iz SAD-a. Drugi sport u kojem su Židovi bili prilično uspješni bilo je mačevanje. Mačevanje se u bivšem Sovjetskom Savezu smatralo “židovskim sportom” Židovski sportaši dali su svoj veliki doprinos i u stolnom tenisu. Najpoznatiji židovski stolnotenisač bio je Mađar Viktor Barna, koji je u dvadesetim i tridesetim

godinama 20. stoljeća osvojio 23 naslova svjetskog prvaka. Mađarska reprezentacija u stolnom tenisu, koja je u razdoblju od 1927. do 1935. godine osam puta osvojila svjetsko prvenstvo, bila je gotovo u potpunosti sastavljena od židovskih sportaša jednako kao i austrijski tim koji je titulu prvaka preuzeo od Mađarske 1936.

Židovi su se iskazali i u kraljici sporta-atletici, ali i u košarci, nogometu i drugim sportovima.

Prva moderne Olimpijske igre održane su u Ateni 1896. godine. 311 sportaša predstavljalo je 13 zemalja u devet sportova. Među njima je bilo i Židova: pet Židova osvojilo je 10 medalja (8 zlatnih): njemački gimnastičar Alfred Flatow osvojio je tri zlatne i jednu srebrnu medalju, gimnastičar Gustav Felix Flatow (Alfredov brat) dvije zlatne medalje, mađarski plivač Alfred Hajos-Guttman dvije zlatne, a austrijski plivači Paul Neumann i Otto Herschmann jednu zlatnu i jednu brončanu medalju.

Herschmann je 1912. godine osvojio drugu olimpijsku medalju, ovaj puta srebrnu, u mačevanju i tako postao prvi sportaš koji je osvojio olimpijska odličja u dva različita sporta.

Na ovome mjestu ne možemo nabrojati sve židovske sportaše koji su osvajali medalje na olimpijskim igrama ili drugim takmičenjima. Ali ipak treba istaknuti da su Židovi na modernim Olimpijskim igrama ukupno osvojili više od 325 medalja od čega više od 135 zlatnih. Židovski sportaš koji je osvojio najveći broj medalja na jednoj Olimpijadi je plivač Mark Spitz. On je na Olimpijadi u Münchenu osvojio sedam zlatnih medalja, te postavio nove svjetske rekorde. Među svim olimpijcima modernih Igra, Spitz je drugi po broju osvojenih zlatnih medalja i sedmi po ukupnom broju osvojenih odličja. O Marku Spitzu nedavno je u Ha-Kolu pisao naš Fredi Kramer.

Najuspješnija židovska sportašica na Olimpijadama bila je mađarska gimnastičarka Agnes Keleti, kojoj smo u ovom broju posvetili poseban tekst.

Ipak — moramo priznati — i samim Židovima bilo je draže da ih nazivaju “narodom knjige”, a ne “narodom mišića”. Uz neke sjajne primjere Židova sportaša tijekom povijesti, tek je cionizam redifinirao ulogu fizičkih aktivnosti i istaknuo važnost sporta. Cionisti su smatrali da Židovi uz učenje i proučavanje Tore moraju

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVI I SPORT

također živjeti u harmoniji s prirodom te da bi duhovna obnova morala uključivati i ponovnu uspostavu židovske nezavisnosti uz koju svakako ide i odgovarajuća fizička izgradnja “židovskih tijela”.

Na drugom cionističkom kongresu liječnik Max Nordau održao je govor ističući potrebu da se izgradi “mišićavi Židov”. Na cionističkom kongresu u Baselu 1927. godine zatraženo je da se posebna pažnja posveti održavanju sportskih događaja, uključujući nogomet, i to tijekom tjedna kako bi na njima mogli sudjelovati i ortodoksni Židovi.

Nakon toga, počeli su se osnivati židovski sportski klubovi, koji su ohrabivali tisuće mladih Židova da se uključe u fizičke aktivnosti. Njemački Židovi u tadašnjem Konstantinopolu osnovali su prvi židovski sportski klub 1895. nakon što su bili izbačeni iz lokalnog njemačkog kulba. Židovski sportaši su 1897. osnovali klub Gibor (kasnije je promijenio ime u Samson) u Bugarskoj. Za razvoj i širenje židovskog sportskog pokreta svakako su

— ironično — bili zaslužni antisemitizam i židovski nacionalizam.

Do početka Prvog svjetskog rata, židovski sportski pokret se proširio se na brojne zemlje, većinom u Europi, a sve veći broj sportski klubova doveo i do stvaranje krovne organizacije, te je tako 1921. godine osnovana Svjetska Makabi unija, koja je okupljala židovske sportske klubove. Makabi klubovi su, osim što su promovirali sport, postali i centri kulturnih i društvenih aktivnosti. S vremenom su se pojavile i druge židovske organizacije koje su se bavile sportom poput Hapoela i Betara.

O sudbini židovskih sportaša tijekom Holokausta posvećujemo posebne tekstove. Ali možemo reći da bi Max Nordau mogao biti zadovoljan kada bi vidio današnje “mišićave Židove”. Danas sport igra važnu ulogu u Izraelu i u dijaspori. I to se više nikada neće promijeniti.

MAKABIJADA

— ŽIDOVSKÉ SPORTSKE IGRE

PIŠE: NATAŠA BARAC

Većina velikih i važnih događaja rodila se zahvaljujući idejama izuzetnih pojedinaca. Jedan od takvih ljudi bio je i Joseph Yekutieli, Židov rođen na području današnje Bjelorusije, koji je kao dijete imigrirao s roditeljima u tadašnju Palestinu. Joseph se oduvijek bavio sportom, a kao petnaestogodišnjak 1912. godine dobio je ideju o organiziranju židovskih sportskih igara. Sljedećih godina osmišljavao je detalje, a onda je u lipnju 1929. na Svjetskom kongresu Makabija u Čehoslovačkoj iznio detaljan plan. Prošlo je još deset godina intenzivnih napora, lobiranja i kucanja na vrata utjecajnih ljudi, vlada i bliskih prijatelja prije nego što je plan, koji se mnogima činio presmion i pretenciozan, konačno dobio svoj oblik i postao stvarnost.

Joseph Yekutieli je tada predložio da se prva Makabijada održi u proljeće 1932. godine na području tadašnje Palestine. Ta godina nije bila odabrana slučajno, bilo je to ujedno i obilježavanje 1800. godišnjice Bar Kohbinog ustanka.

Organizatori su odlučili da će na Makabijadi moći sudjelovati samo članovi Svjetske Makabi federacije, a odlučili su također da će se židovske sportske igre održavati u određenim vremenim intervalima, kao što je to slučaj i s Olim-

FOTOGRAFIJA: MAKABIJADA — ŽIDOVSKÉ SPORTSKE IGRE

pijskim igrama. Cilj ovih svjetskih židovskih takmičenja bio je da se različitim sportskim udrugama i sportašima pruži prilika da ispitaju svoju snagu te da se tako pripreme za brojna sportska međunarodna natjecanja. Osim toga, to je bio i način da se slave sportski uspjesi židovske mladeži. Kada je 1931. godine Sir

Arthur Wauchope postao Visoki povjerenik za područje Palestine pod britanskom upravom, započelo je zlato doba za tamošnju židovsku zajednicu. Wauchope se divio židovskom sportu i uspjesima cionističkih skupina te je odlučio proširiti svoje pokroviteljstvo i na Makabijadu pod uvjetom da na igrama sudjeluju i arapske

i engleske skupine. Predstavnici židovskih sportaša-motorista, među kojima je bio i Yekutieli, krenuli su iz Tel Aviva na dvije promotivne turneje po Europi promovirajući na taj način Makabijadu i židovski sport.

U drugom krugu te turneje 1931. godine, prošli su 9.375 kilometara, od Sinajske pustinje, kroz Kairo, Aleksandriju, Sofiju, Beograd, Novi Sad, Osijek, Zagreb, Beč, Linz, Frankurt, pa sve do Pariza, Londona, Brightona, Manchestera, Glasgova i Bejruta. U svim tim gradovima oni su najavljivali održavanje Makabijade idućeg proljeća u Izraelu. A brojni židovski sportaši tu su vijest dočekali s veseljem. Na prvoj Makabijadi održanoj od 28. ožujka do 6. travnja 1932. godine sudjelovalo je 390 židovskih sportaša iz 18 zemalja uključujući i njih 60 iz arapskih zemalja (Sirije i Egipta). Ceremoniji otvaranja prvih židovskih sportskih igara održana je na novoizgrađenom stadionu u blizini Tel Aviva. Egipatsko izaslanstvo osvojilo je sve boksačke mečeve, dok su u većini atletskih disciplina dominirali židovski sportaši iz Amerike.

Nakon uspjeha prve Makabijade, Yekutieli je osnovao Palestinski olimpijski odbor, koji je kasnije postao Izraelski olimpijski odbor.

Na drugoj Makabijadi održanoj 1935. godine sudjelovalo je puno više sportaša: njih 1.250 iz 28 zemalja odmjerilo je snage u 18 sportskih disciplina. U posljednji trenutak organizatore je iznenadila vijest da će iz Njemačke stići veliko izaslanstvo koje je dobilo dozvolu da sudjeluje na sportskim igrama. Britanci su međutim ograničili broj sportaša kojima je bio dozvoljen ulazak u "Eretz Yisrael", jer su brojni sudionici, uglavnom iz Bugarske i Poljske, iskoristili Makabijadu kao priliku da ostanu i ne vrate se u svoje matične zemlje. Čak su se i bugarski glazbenici koji su sudjelovali na ceremonijama otvaranja i zatvaranja igara odbili vratiti

u Bugarsku. Zahvaljujući drugoj Makabijadi "Eretz Yisrael" je dobio svoj prvi bazen, dug 50 metara, izgrađen u predgrađu Haife. Najbolja sportašica bila je Lilian Copeland koja je osvojila tri zlatne medalje u atletici.

Treća Makabijada održana je tek 1950. zbog Drugog svjetskog rata. To je bila prva Makabijada održana u novoj Državi Izraelu, osnovanoj dvije godine ranije. Na ovim igrama sudjelovalo je 800 sportaša iz 20 zemalja.

Nakon toga Makabijada se počela redovno održavati i to svake četiri godine, a od 1961. odučeno je da se igre održavaju tijekom ljetnih praznika kako bi se na taj

način olakšalo sudjelovanje sportaša iz dijaspore, većinom studenata. Makabijada, koja se često naziva i židovska Olimpijada, treći je najveći sportski događaj na svijetu.

Svjetska Makabija unija danas je najveća i najstarija židovska sportska organizacija koja djeluje na pet kontinenata, u više od 60 zemalja, s 450 klubova i 400.000 članova. Makabijada je najveće svjetsko židovsko sportsko natjecanja koje se održava svake četiri godine u Izraelu. Natjecanja su podijeljena u četiri kategorije i na njima mogu sudjelovati sportaši svih dobi kao i sportaši-invalidi. Makabijade nisu održane jedino tijekom Drugog svjetskog

rata i za vrijeme arapsko-izraelskog rata 1948. godine.

Na Makabijadama su medalje osvajali brojni najveći svjetski sportaši koji su odličja osvajali i na Olimpijadama i drugim velikim svjetskim natjecanjima. Ovogodišnja jubilara 20. Makabijada bila je dosada najveća a održana je od 4. do 18. srpnja i na njoj je sudjelovao oko 10.000 sportaša te dodatnih 22.000 navijača iz više od 80 zemalja. Natjecanja pod motom “80 zemalja, jedno srce” bila su organizirana u 45 sportova.

Izraelski premijer Benjamin Netanyahu, predsjednik Reuven Rivlin, gradonačelnik Jeruzalema Nir Barkat, ministrica kulture i sporta Miri Regev, predsjednik Unije Makabijade Yair Hamburger i deseci drugih dužnosnika iz Izraela i svijeta bili su među 30.000 gledatelja koji su promatrali ceremoniju otvaranja na Stadionu Teddy u Jeruzalemu.

“Dobro došli u Jeruzalem, dobro došli u Izrael. Predivno je vidjeti sve vas ovdje u Jeruzalemu — ponovno izgrađenom i slobodnom, vječnom glavnom gradu Izraela na otvaranju 20. Makabijade”, kazao je predsjednik Rivlin na otvaranju, a citirao je i Yosefa Yekutielija, jednog od osnivača Makabijade, koji je rekao da je cilj igara “podignuti nas sve — ne samo fizički već i duhovno”.

Premijer Netanyahu poručio je kako je sportski duh iznimno važan te kazao sportašima da “postignu i više od onoga što su namjeravali”. “Svi ste vi pobjednici, svi ste vi šampioni”, kazao je Netanyahu.

Predsjednik Svjetske Makabi unije Yair Hamburger govorio je o tome kako su se njegov otac i njegova teta takmičili na prvoj Makabijadi. “Zaljubili su se u Izrael i vratili u Njemačku. Tri godine kasnije, 1935. odlučili su se za aliju. Makabi je spasio moju obitelj od nacista i ponosan sam na to što mogu reći hvala Svjetskoj Makabi uniji što živim u Izraelu zajedno s moje petoro djece i 16 unučadi”, rekao je.

THE JEWISH OLYMPICS

THE HISTORY OF THE MACCABIAH GAMES

Ron Kaplan

Foreword by Ira Berkow

FOTOGRAFIJA: MAKABIJADA — ŽIDOVSKJE SPORTSKE IGRE

A Joseph Yekutieli nije zaboravljen. Godine 1979. dobio je Izraelsku nagradu za životno djelo u području sporta i fizičke kulture, te za promoviranje Izraela i organiziranje izraelskog sporta. Počasnim

građaninom Tel Aviva proglašen je 1981. godine, a u blizini prvog Makabi stadiona jedna ulica nosi njegovo ime.

ALFRED HAJOS-GUTTMANN: MAĐARSKI DUPIN

PIŠE: I. N.

FOTOGRAFIJA: ALFRED HAJOS-GUTTMANN:
MAĐARSKI DUPIN

Kada je veliki sportaš Michael Phelps na prošlim Olimpijskim igrama u Rio de Janeiru skočio u bazen bio je siguran da ga čeka ugodna temperatura vode i da u bazenu neće biti valova koji bi ga mogli omesti u osvajanju još jedne zlatne medalje.

Ali tijekom prvih modernih Olimpijskih igara održanih 1896. godine u Ateni, mađarski Židov Alfred Hajos-Guttman skočio je u hladne vode Mediterana, čija je temperatura bila oko 12 stupnja a veliki problem predstavljali su i valovi visoki i do četiri metra.

Hladnoća i valovi nisu smeli ni spriječiti Hajosa-Guttmana. U Ateni je osvojio dvije zlatne medalje i postao prvi olimpijskih šampion u plivanju. Kada ga je grčki prijestolonasljednik na večeri održanoj u čast olimpijskih prvaka pitao gdje je naučio tako dobro plivati, Alfred je odgovorio: “U vodi”. Grčki tisak nazvao ga je “mađarskim dupinom”, a s 18 godine bio je najmlađi osvajač medalja u Ateni. Plivanje je imalo posebnu fizičku i emotivnu važnost za Alfreda Hajosa-Guttmana: tim se sportom počeo baviti s 13 godina nakon što se njegov otac utopio u Dunavu. Nakon te obiteljske tragedije, promijenio je ime i od Arnolda Guttmanna postao Alfred Hajos, što na mađarskom znači “mornar”. Za odlazak na Olimpijske igre u Ateni, Alfred je trebao dobiti i posebnu dozvolu Arhitektonskog fakulteta u Budimpešti na kojem je studirao. Kada se vratio ovjenčan medaljama, dekan fakulteta nije mu čestitao na sportskim uspjesima već je rekao: “Vaše medalje me ne zanimaju, ali jedva čekam da čujem Vaše odgovore na sljedećem ispitnom roku”.

Hajos-Guttman nije bio samo uspješni plivač, već je svoj sportski talent dokazao i u drugim sportovima. Osvojao je nagrade u atletici (bacanju diska, trčanju na 100 metara i trčanju s preponama) ali i u nogometu, gdje je igrao u mađarskoj nogometnoj reprezentaciji. Jedno vrijeme bio je i trener mađarske nogometne momčadi.

Uz impresivnu sportsku karijeru, Alfred Hajos-Guttman završio je i studij arhitekture te na odličan način spojio

svoje dvije ljubavi: sport i arhitekturu. Njegova specijalnost u arhitekturi bili su sportski stadioni i tereni. Pa je tako, upravo iz arhitekture, osvojio još jednu medalju na Olimpijskim igrama u Parizu 1924. godine. Malo je poznato da su u razdoblju od 1912. do 1948. godine Olimpijske igre uključivale i natjecanja iz područja umjetnosti, a Hajos-Guttman je tada osvojio srebro. Hajos-Guttman je za Olimpijske igre u Parizu zajedno s arhitektom Deszom Lauberom (koji je također bio sportaš i igrao tenis na Olimpijskim igrama 1908. godine) osmislio novi izgled olimpijskog stadiona u glavnom gradu Francuske.

Najpoznatiji sportski objekt koji je osmislio Hajos je plivački stadion na otoku Margitsziget na Dunavu u Budimpešti. Taj plivački kompleks izgrađen je 1930. godine a koristio se za europska prvenstva u plivanju 1958., 2006. i 2010. godine te za svjetski kup u vaterpolu 2006. godine, na kojem je hrvatska reprezentacija osvojila četvrto mjesto.

Alfred Hajos-Guttman dobio je Olimpijsku diplomu za zasluge 1953. godine. Njegovo je ime zlatnim slovima upisano u Dvoranu slavnih plivača te u Međunarodnu dvoranu židovskih sportaša. Alfred Hajos-Guttman preminuo je 1955. godine u Budimpešti.

Alfredov mlađi brat Henrik Hajos također je bio uspješni sportaš — on je na Olimpijskim igrama u Ateni 1906. godine osvojio zlatnu medalju u plivanju slobodnim stilom na 4 x 250 metara.

AGNES KELETI

— NAJUSPJEŠNIJA ŽIDOVSKA SPORTAŠICA

PIŠE: J. C.

Agnes Keleti jedna je od najuspješnijih i najinspirativnijih židovskih sportašica u povijesti. U veljači ove godine, ova 96-ogodišnja preživjela žrtva Holokausta u svojoj je novoj-staroj domovini Izraelu dobila najviše državno priznanje: Izraelsku nagradu iz područja sporta.

“Agnes Keleti je izuzetna žena, snažna i briljantna. Žena koja pomjera granice, uzor za sve studentice u Izraelu ali i izvan naše zemlje. Žena koja je ispisala stranice povijesti i koja živi među nama. Na to smo ponosni”, stoji u objašnjenju dodjele nagrade.

Rođena je kao Agnes Klein 9. siječnja 1921. godine u Mađarskoj u židovskoj obitelji, a već s četiri godine počela se baviti gimnastikom. Sa 16 godina bila je već prvakinja Mađarske, ali to je bio tek početak jedne velike karijere. Agnes se trebala natjecati na Olimpijskim igrama 1940. i 1944. godine, ali one nisu održane zbog Drugog svjetskog rata.

Umjesto odlaska na sportske terene i osvajanja medalja, Agnes Keleti se morala skrivati da bi preživjela. Rat je preživjela tako što se udala za Istvana Sarkanyza, mađarskog gimnastičara, te je zahvaljujući braku s katolikom imala potrebne valjane dokumente, a zarađiva-

la je radeći kao sluškinja na selu. Njezinu majku i sestru spasio je švedski diplomat Raoul Wallenberg, a otac te brojni drugih članovi obitelji ubijeni su u Auschwitzu.

Nakon rata Agnes je ponovno počela trenirati. Zbog ozljede nije se mogla takmičiti na Olimpijskim igrama 1948. godine te je tako tek 1952. godine konačno ostvarila svoj san i bila natjecateljica na Olimpijskim igrama u Helsinkiju. Imala je tada 31 godinu i osvojila je četiri medalje. Ali to nije bio kraj. Četiri godine kasnije, na Olimpijskim igrama 1956. godine u Melbourneu, kada je imala 35 godina, Agnes Keleti osvojila je zlatnu medalju i postala najstarija gimnastičarka u povijesti s najsajnijim osvojenim odličjem. Ali Agnes Keleti nije osvojila samo jednu medalju u Melbourneu: u dobi kada su gimnastičarke već odavno u sportskoj mirovini, ona je osvojila četiri zlata i dva srebra. Kada se tome pridodaju četiri medalje iz Helsinkija, Agnes Keleti je jedna od malobrojnih sportaša u svijetu s toliko osvojenih odličja.

Agnes Keleti u jednom je razgovoru za izraelske novine kazala da ustvari nikada nije željela biti gimnastičarka. Njezin djevojački san bio je da postane čelistica. Ali svi su ti snovi nestali s Holokaustom. Njezin otac, koji je bio odličan sportaš, poticao ju je da se bavi sportom.

“Za mene, sport je bio način da vidim druge zemlje i običem svijet. Možda zato nikada nisam bila nervozna na natjeca-

FOTOGRAFIJA: ALFRED HAJOS-GUTTMANN:
MAĐARSKI DUPIN

njima. Drugi ljudi su bili prestrašeni prije natjecanja: ja nikada. Gimnastika je za mene bila samo jedan dio mog života”, kazala je. Dok su trajale Olimpijske igre u Melbourneu, snage tadašnjeg SSSR-a ušle su u Mađarsku. Agnes Keleti i još 44 mađarskih sportaša zatražili su politički azil u Australiji, a Agnes je godinu dana kasnije emigrirala u Izrael, udala se i rodila dva sina. I dalje se bavila sportom i radila kao trenerica, te predavala sport na sveučilištu u Tel Avivu.

Unatoč poodmakloj životnoj dobi, ova nevjerovatna žena i danas još uvijek vježba. Voli plivati i dnevno hoda barem jedan sat. A sportske uspjehe izraelskih sportaša, s kojima — kako kaže — nije uvijek zadovoljna, prati na televizijskom ekranu.

Ime Agnes Keleti zlatnim je slovima upisano u Dvoranu slavnih gimnastičarki svijeta, te u Dvoranama slavnih sportaša Izraela i Mađarske.

ŽIDOVSKI OLIMPIJCI UBIJENI U HOLOKAUSTU

PIŠE: NATAŠA BARAC

U Holokaustu je stradalo i nekoliko desetaka talentiranih židovskih sportaša, olimpijaca i svjetskih šampiona. Među njima i gimnastičarka Judikje “Jud” Simons iz Nizozemske i boksač Victor “Young” Perez iz Francuske.

Dvadesetih godina 20. stoljeća veliki je broj Židova bio dio nacionalnih olimpijskih timova — tako su u Nizozemskoj Židovke bile sinonim za gimnastičarke. Na “nacističkoj Olimpijadi” u Berlinu 1936. godine najmanje 13 židovskih sportaša iz raznih zemalja osvojili su odličja usprkos prijetnjama i pokušajima da im se zabrani nastup.

Sport je i prije Drugog svjetskog rata Židovima nudi mogućnost da se dokažu i na tom području. U borilačkim sportovima poput boksa i mačevanja, Židovi su svojom fizičkom spremnošću mogli razbijati antisemitske stereotipe o slabim Židovima.

O Olimpijadi održanoj u Berlinu 1936. godine napisano je puno tekstova. Puno manje riječi napisano je o sudbini židovskih olimpijaca sve do 2016. godine kada je Agnes Grunwald-Spier objavila knjigu “Who Betrayed the Jews?” (Tko je izdao Židove?). U toj knjizi nalaze se i priče o 30 židovskih olimpijaca ubijenih tijekom

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKI OLIMPIJCI UBIJENI U HOLOKAUSTU — VICTOR YOUNG PEREZ

Holokausta, a neki od njih odrekli su se slobode da bi podijelili sudbinu onih koje su voljeli.

Jedan od tih heroja bio je poznati skijaš Bronislaw Czech koji je predstavljao Poljsku na tri Olimpijade, a kasnije je vodio i školu skijanje. Kada su nacisti počeli primjenjivati “konačno rješenje židovskog pitanja”, Czechova slava radila je ustvari protiv njega. U dobi od 32 godine on je uhićen i među prvima logorašima poslan u Auschwitz. U logoru je odbio ponudu da ga oslobode u zamjenu za to da nacisti uči skijati. Czech je ubijen u

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKI OLIMPIJCI UBIJENI U HOLOKAUSTU — ATILLA PETSCHAUER

Auschwitzu a danas brojne ulice i škole u Poljskoj nose njegovo ime.

Sličnu sudbinu dijelio je i Victor “Young” Perez, francusko-židovska boksačka zvijezda rođena u Tunisu. On je 1931. godine postao najmlađi svjetski prvak u muha kategoriji u povijesti boksa. Osvojio je i brojna francuska prvenstva, ali to nije spriječilo njegovu deportaciju 1943. godine u Auschwitz.

Na početku su mu ss-ovci dozvoljavali da trenira, a morao je sudjelovati u boksačkim mečevima koji su služili za zabavu nacista. Do 1945. godine Victor

je odigrao 140 mečeva u Auschwitzu i pobijedio u njih 139. Perspektivni boksač preminuo je tijekom marša smrti u Auschwitzu u siječnju 1945. Imao je samo 33 godine.

Atila Petschauer bio je židovski olimpijac i mačevaoc koji je za Mađarsku osvojio olimpijska odličja 1928. godine u Amsterdamu i 1932. godine u Los Angelesu. Bio je zatočen u radnom logoru Davidovka u Ukrajini a čuvari su ga, kada su saznali tko je, izdvojili od drugih logoraša, tražili su od njega da skinje odjeću, popne se na drvu i kukuriče poput pijetla. Dok je bio gol na drvetu polili su ga hladnom vodom, koja se ubrzo, zbog velike hladnoće, smrznula i on je pao s drveta. Odveli su ga u baraku, ali je nekoliko sati kasnije preminuo.

Među ubijen židovskim sportašima veliki je broj onih iz Nizozemske. Židovske sportašice Nizozemskoj su donijele brojne medalje iz gimnastike, uključujući i odličje s Olimpijskih igara održanih 1928. godine u Amsterdamu.

Jedna od najboljih židovskih gimnastičarki iz Nizozemske bila je Judikje "Jud" Simons koja je pomogala svojem timu da 1928. godine osvoji zlato. Nakon te pobjede, ona je zajedno sa svojim suprugom vodila sirotište u Utrechtu gdje su živjeli sa svoje dvoje djece. Tijekom nacističke okupacije Nizozemske, obitelji je imala mogućnost da se spasi i pobjegne od deportacije u logor smrti, ali Judikje Simons i njezin suprug nisu željeli ostaviti djecu u sirotištu.

Ubijeni su zajedno s djecom iz sirotišta u plinskoj komori u Sobiboru 3. ožujka 1943. U logoru Sobibor stradalo je još nekoliko židovskih sportašica iz Nizozemske, a tamo je život izgubio i židovski trener gimnastičke reprezentacije Nizozemske Gerrit Kleerekoper, zajedno sa svojom suprugom i kćerkom.

Među onim židovskim sportašima koje su ubili nacisti bilo je nogometaša iz Njemačke, Poljske i Rumunjske. Najpoznatiji

'One of those books which will complete your knowledge of not only the Holocaust but also the history of World War II.'

Washington Book Review

WHO BETRAYED THE JEWS?

THE REALITIES OF NAZI PERSECUTION IN THE HOLOCAUST

AGNES GRUNWALD-SPIER

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKI OLIMPIJCI UBIJENI U HOLOKAUSTU

židovski nogometaš ubijen u Holokaustu bio je Eddy Hamel, rođen u New Yorku ali odrastao u Amsterdamu. Hamel je 1922. godine postao prvi Židov koji je zaigrao za legendarni nogometni klub Ajax. Tijekom osam godina, Eddy Hamel bio je ponos židovske zajednice Amsterdama, a nikada nije skrivao svoje židovske korijene.

Dvanaest godina nakon što je otišao iz Ajaxa, za vrijeme nacističke okupacije Nizozemske, Hamel je uhićen i poslan u Auschwitz. Nakon četiri mjeseca teškog rada završio je u plinskoj komori.

Ovo su samo neke od tužnih sudbina židovskih sportaša tijekom Holokausta.

LILLI HENOCH

— NEPOŽELJNA VIŠESTRUKA PRVAKINJA NJEMAČKE

PIŠE: MILJENKO HAJDAROVIĆ

Sport je u godinama nakon Prvog svjetskog rata još uvijek bio područje života u kojem su dominirali oni koji su imali dovoljno financijskih sredstava i koji se nisu u svakodnevnom životu borili za kruh. Uz to sport je prije svega bio “muški posao”. Žene najčešće nisu bile dobrodošle, jer su time “gubile na ženstvenosti” ili čak, prema tadašnjim uvjerenjima, riskirale da budu neplodne. U takvom okruženju u razbijanju stereotipa značajno je pridonijela Lilli Henoch, koja ne samo da je bila jedna od najvećih zvijezda u Njemačkoj dvadesetih godina već i na svjetskoj atletskoj sceni.

Istraživač Martin-Heinz Ehlert tvrdi da je Lilli već od malena radije bila aktivna na livadi preskakujući potoke i bacajući kamenje, nego učila klavir što je bila želja dobrostojećih njemačkih roditelja židovskih korijena. Rođena je 26. listopada 1899. godine i prvih devetnaest godina je s obitelji živjela u Königsbergu (Istočna Pruska). Nakon smrti oca 1922. godine, obitelj je preselila u Berlin gdje je mlada Lilli pristupila u berlinski atletski klub. Tijekom narednih godina postala je napoznatiji član kluba o čemu svjedoči tekst iz klupskog godišnjaka 1929.

FOTOGRAFIJA: LILLI HENOCH — NEPOŽELJNA VIŠESTRUKA PRVAKINJA NJEMAČKE

FOTOGRAFIJA: LILLI HENOCH — NEPOŽELJNA
VIŠESTRUKA PRVAKINJA NJEMAČKE

godine: “Dovoljno smo iskreni da priznamo da su se naše dame u borbi uvijek borile sa zavidnom upornošću. Prije svih Lilli Henoch, koja je osvojila ne manje od 7 njemačkih pojedinačnih i 3 njemačka štafeta prvenstva. Kada moramo posegnuti za primjerom vjernosti klubu i nesebičnosti, tada zazivamo njeno ime.”

Samo četiri godine kasnije, u kolovozu 1933. godine, taj je isti klub u svojim knjigama u rubrici “Odlasci i brisanje”, pod obrisane članove upisao njeno ime. U nacističkoj Njemačkoj državna prvakinja i svjetska rekorderka nije mogla biti Židovka.

Nakon atletike bavila se rukometom i radila je kao učiteljica tjelesnog odgoja u židovskoj osnovnoj školi sve dok joj to nije zabranjeno 10. studenog 1938. Pogrom nakon Kristalne noći značio je kraj za sve sportaše židovskog porijekla. Lilli je nažalost odbila pozive da dođe raditi kao trenerica u Nizozemsku i SAD. Zajedno

s majkom je u svibnju 1941. morala u podstanarstvo u “židovski stan”, a 26. kolovoza 1942. godine morala je potpisati prijenos sve imovine na državu. 5. rujna 1942. s majkom i tisućama drugih je ukrcana na vlak prema getu u Rigi. Tri dana kasnije i svega nekoliko kilometara pred Rigom vlak je zaustavljen, putnici su istjerani u obližnju šumu gdje su izvedeni pred metke teške strojnice i ubijeni.

Danas jedna ulica u istočnom Berlinu nosi njezino ime, a ispred njene kuće je postavljen “kamen spoticanja” (projekt Stolpersteine — www.stolpersteine.eu) s njezinim imenom. Tri sportske dvorane u Berlinu također nose njezino ime. Godine 1990. uvrštena je u Međunarodnu kuću židovskih slavni sportaša.

Njezini sportski uspjesi u usporedbi s današnjim brojkama nisu usporedivi, jer su sport i sportska tehnika znatno napredovali. Naša zlatna olimpijka Sandra Perković baca disk više od 44 metra

FOTOGRAFIJA: LILLI HENOCH — NEPOŽELJNA
VIŠESTRUKA PRVAKINJA NJEMAČKE

dalje od Lilli Henoch. No, njene zasluge za sport općenito i za uključivanje žena u sport su neopisivi.

SPORTSKI USPJESI

PRVAKINJA NJEMAČKE

- 1922.: bacanje kugle
- 1923.: bacanje kugle, bacanje diska
- 1924.: 4 × 100m štafeta, skok u dalj, bacanje kugle, bacanje diska
- 1925.: 4 × 100m štafeta, bacanje kugle
- 1926.: 4 × 100m štafeta

SVJETSKI REKORDI

- Bacanje diska: 24,90 m (Berlin, 1. listopada 1922.)
- Bacanje diska: 26,62 m (Berlin, 7. kolovoz 1923.)
- Bacanje kugle: 11,57 m (Leipzig, 16. kolovoz 1925.)
- 4 × 100m štafeta: 50,4 s (Köln, 11. srpanj 1926. u štafeti kluba Berliner SC)

ANGELICA ADELSTEIN ROZEANU — ZVIJEZDA STOLNOG TENISA

PIŠE: D.S.

Angelica Adelstein Rozeanu vjerojatno je najveća stolnotenisačica u povijesti ovog sporta, a u analima će ostati zapisana i kao prva Rumunjka koja je osvojila titulu svjetske prvakinje.

Angelica Adelstein rođena je 15. listopada 1921. godine u Bukureštu u bogatoj židovskoj obitelji, njezin je otac bio zemljoposjednik te vinogradar. Mala Angelica je bila rođena za sport, bavila se brojnim sportovima, posebice tenisom, biciklizmom i plivanjem. Kada je imala devet godina oboljela je od šarlaha a njezin osam godina stariji brat Gaston, u želji da je zabavi, donio joj je stol za stolni tenis, loptice i reket. A Angelica se odmah zaljubila u ovaj sport i kasnije pričala: “Od svih sportova najviše mi se sviđao stolni tenis, ili sam se možda ja najviše sviđala stolnom tenisu?”

Već s 12 godina osvojila je prvo natjecanje, a tri godine kasnije, 1936. godine, pobijedila je na ženskom nacionalnom prvenstvu Rumunjske. Angelica Adelstein bila je nacionalna prvakinja sve do 1957. godine. Već u dobi od 16 godina bila je dio svjetske elite stolnog tenisa. Prema pisanju novinara Telegrapha: “njezina

umjetnost nije bila toliko u snazi njezinog udaraca koliko u nevjerojatnom radu nogu i kontroli loptice. Ona je instinktivno znala kada treba napasti a kada se braniti te pokazivala nevjerojatnu strpljivost čak i kod duge igre”.

Prvi puta je sudjelovala na Svjetskom prvenstvu 1937. i osvojila je treće mjesto u mješovitim parovima s Mađarom Gerom Erosom. Godinu dana nakon toga osvojila je prvo veliko međunarodno natjecanje u Mađarskoj. Drugi svjetski rat prekinuo je njezinu karijeru. Angelica Adelstein u razdoblju od 1940. do 1944. nije smjela kročiti u sportske dvorane u Rumunjskoj i praktički uopće nije igrala stolni tenis od 18 do 23 godine svoga života. Ali kada se vratila, bila je još bolja i jača i 1950. osvojila je prvo zlato u singlu te postala prva Rumunjka koja je osvojila svjetsku titulu u bilo kojem sportu. Od 1950. do 1955. Angelica Adelstein osvojila je impresivnih 17 svjetskih titula, u singlu i u parovima i apsolutno dominirala svjetskom stolnoteniskom scenom.

U sportskoj sezoni 1952/53. oborila je svjetski rekord osvajajući sve četiri moguće titule u stolnom tenisu: bila je prvakinja u ženskom singlu, ženskim parovima, mješovitim parovima i u ekipnom natjecanju. Godine 1950. imenovana je predsjednicom Rumunjske komisije za stolni tenis i na tom je položaju ostala deset godina. Najviše rumunjsko sportsko odličje dobila je 1954. godine, a godinu

dana kasnije bila je zastupnica u gradskoj skupštini Bukurešta.

Kada je antisemit postao predsjednik Rumunjske sportske federacije 1957. godine Angelica i drugi židovski sportaši morali su se povući. Iste godine njezin je suprug odlučio imigrirati u Izrael, ali Angelica je željela ostati u Rumunjskoj. Ubrzo nakon toga, antisemitski predsjednik Federacije uklonjen je s položaja i Angelica se ponovno mogla natjecati i ponovno osvajati odličja

Tijekom ljeta 1960. Angelica je napustila Rumunjsku i započela novi život u Izraelu, gdje je 1960. osvojila zlato na Makabijadi, a tri godine bila je izraelska prvakinja u stolnom tenisu. Ali stolni tenis nije bio popularan u Izraelu, a osim toga to je bilo i razdoblje kada su ovim sportom počele dominirati azijske zemlje i Angelica se polako povukla iz svijeta stolnog tenisa i svoju energiju prebacila na plivanje, zdravo vježbanje i bridž. Godine 1981. njezino je ime upisano u Međunarodnu židovsku dvoranu slavnih sportaša. Dvoje od četvero njezine unučadi dobri su igrači bridža i predstavljaju Izrael na međunarodnim natjecanjima. Angelica Adelstein preminula je u Haifi 21. siječnja 2006. godine.

DUŠA STARE KOPRIVNICE

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Danas svi govore kako starih navika više nema. Sportom se danas bave samo profesionalci i školarci. Tko je vidio trošiti vrijeme na takvo što? Istina, mladež se tiska po zagušljivim teretanama ili trčkaraju gradskim stazama, a potom početnici danima pate od “muskulfibera”. Ali, nekad je bavljenje sportom bilo nešto najnormalnije. I kad nije bilo dvorana i teretana, bazena, ski-staza, klizališta, postojale su gombaone, livade, prašnjave ceste, rijeke i potoci, brežuljci i šumske staze. “Fiskultura” je bila popularna i među mladima i među starijima. Među elitnijim sportovima bio je i tada tenis. U Ludbregu je Teniski klub djelovao od 1920. godine. Tu su najbolje mečeve odigrali Oto Spiegler, Blažica Scheyer, sestre Giza i Blanka Deutsch. Rađala su se prijateljstva, ali i ljubavi pa su neki najtjecateljski parovi poslije završili u braku. Nogometni klub u Ludbregu osnovan je 1919. godine, a u upravnom odboru je bio igrač Zlatko Weinrebe. Ludbrežani su prvu međuklupsku utakmicu odigrali iste godine protiv Koprivničanaca. U momčadi obje ekipe bilo je i židovskih mladića poput Riharda Hirscha, Jože

FOTOGRAFIJA: DUŠA STARE KOPRIVNICE

Weinrebea, Slavka Hirschla, dok je prvo puluvrijeme sudio Julius Weinrebe. Istaknuti se u nekoj sportskoj disciplini značilo je mnogo za ugled pojedinca. Nekad je svako mjesto imalo onog jednog čovjeka po kojem ste prepoznali grad. Ili obrnuto — ako bi rekli ime mjesta, odmah je uslijedilo ono: aha, znam, tamo živi gospodin... I danas je tako u manjim mjestima. Da ste 1930-ih živjeli u Koprivnici svakako bi poznavali jednog liječnika.

Jedan od najpoznatijih Koprivničanaca u predratnom razdoblju bio je dr. Željko Selinger. Liječnik, humanist, sportaš, kazalištarac, planinar... Dr. Selinger bio je uistinu svestrana ličnost. Rođen je 3. svibnja 1903. godine u Velikom Bukovcu, tadašnjem kotaru Ludbreg, u kući krčmara Dragutina Selingera. Školu je pohađao u Bukovcu, Budimpešti, Zagrebu, a 1922. godine upisuje Medicinski fakultet na Julius-Maximilians-Universität u

bavarskom Würzburgu. Godine 1932. vraća se s liječničkom diplomom u Koprivnicu i tu otvara svoju privatnu praksu. Ljudi su ga upamtili po dobroti i srdačnosti. Siromašnjima nikad nije naplatio pregled ili lijekove. Njegova ordinacija radila je sve do svibnja 1941. kada je među prvim koprivničkim Židovima odveden u obližnji sabirni logor Danica gdje su ga ustaše tukli i mučili. Odmah potom poslan je u zloglasni logor Jadovno na Velebitu gdje je ubijen. U Holokaustu su stradali njegova majka Štefanija, otac Dragutin i brat Milan. Preživio je samo drugi brat, Zoltan, poslijeratni zagrebački arhitekt.

Cijeli život dr. Selinger bio je ispunjen aktivnostima i sport je tu imao veliko mjesto. Ljeta je provodio kod kuće, u Koprivnici, a dokolicu je rješavao kupanjem na obližnjem jezeru Šoderica. Bio je odličan plivač, u formi, mogao je preplivati cijelo jezero i potom se bez zaustavljanja vratiti natrag. Volio je i veslanje i nogomet. No, najviše se istaknuo u planinarenju i skijanju. Još od mladih dana volio je šetati šumovitim predjelima Kalnika i Bilogore i istraživati tamošnje gorske ljepote, jer se radi uistinu o planinarskim poslasticama. Tokom studija u Bavarskoj planinario je po Alpama, a za vrijeme odsluženja vojnog roka u Bohinju pohodio i Triglav. Kada se vratio u Koprivnicu odmah se učlanio u lokalno Planinarsko društvo "Bilo". Svi su ga pamtili kao vedrog i poletnog planinara, neizbježnog sudionika pohoda po Medvednici, Ivanščici i ostalim panonskim gorama. Svoja iskustva s planinarenja po Alpama rado je prenosio drugima.

Jedan njegov podvig i danas bi bilo teško ponoviti. Zimi 1926. godine s još dvoje prijatelja krenuo je na Kalnik. Najprije su vlakom došli do Lepavine, a potom su po hladnoći i snijegu krenuli prema Velikom Pogancu te preko Apatovca stigli do Velikog Kalnika. Tu

FOTOGRAFIJA: DUŠA STARE KOPRIVNICE

su prenoćili u kući jednog seljaka (dom još nije bio sagrađen), a ujutro razgledali znameniti Stari grad i osvojili vrh Vranilac (visok 643m). Potom su se gorskim grebenom spustili do Malog Kalnika i do sela Gornja Rijeka gdje su razgledali poznati dvorac Rubido-Erdödy (logor u doba NDH). Pješice su nastavili sve do Križevaca i od tamo se zadnjim vlakom vratili u Koprivnicu. U dva su dana prošli oko 50 kilometara pješice što bi i današnjim planinarima bio podvig. Prošle se godine pojavila inicijativa za obnovom "Selingerova puta", ali se koprivnički planinari toj inicijativi nisu odazvali.

Zimski sportovi u Podravini nisu bili na glasu. Bilogora i Kalnik bila su ski-odredišta za amatere tijekom zimskih mjeseci pa kad je u sklopu PD "Bilo" osnovana ski-sekcija, dr. Selinger postao je njezin prvi pročelnik. Pod njegovim vodstvom održano je više natjecanja u skijanju i skijaškom trčanju po okolnim brdima. Dr. Selinger mnogo je pažnje posvetio i podučavanju mlađih, jer Po-

dravina sa svojim ravničarskim krajolikom i nije prirodni okoliš za skijaše. Stoga je dr. Selinger bio pravi promotor skijanja. U to je vrijeme skijašku opremu bilo teško nabaviti, a i takva bi danas našla mjesto u nekom muzeju.

Uz liječničku praksu i sportske aktivnosti, dr. Selinger je 1935. godine bio osnivač i prvi predsjednik "Kazališnog i literarnog društva Koprivnica". U mnogim predstavama koje su se godinama odigravale u Koprivnici, Ludbregu, Đurđevcu, dr. Selinger je imao glavnu ulogu. Njegova svestranost i požrtvornost nisu ga spasili progona, štoviše, gurnuli su ga u prvu grupu uhićenih Židova. Iako se kao datum smrti često navodi 31. kolovoz 1941. godine, točan podatak o njegovom kraju u nekoj velebitskoj jami nigdje nije zabilježen. Ulica u kojoj se nalazi koprivnička bolnica danas nosi ime po dr. Željku Selingeru, a na samom pročelju bolničke zgrade bila je spomen-ploča s njegovim imenom.

MÜNCHENSKI MASAKR — DRAMA PRENOŠENA UŽIVO PRED OČIMA ČITAVOG SVIJETA

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Ljetne olimpijske igre u Münchenu 1972., jubilarne dvadesete. Prve na njemačkom tlu nakon onih 1936. u Berlinu koje su Adolfu Hitleru došle kao dar s neba da bi ih grubo iskoristio kao prvorazrednu propagandu svoje nacionalsocijalističke stranke i svoje politike. Stoga Njemačka 1972. priželjkuje igre mladosti, prijateljstva i ugodnog druženja, želi se prikazati kao bezbrižna i otvorena zemlja. S obzirom da su oči cijeloga svijeta bile uprte u bavarski glavni grad i Olimpijske igre, Nijemci su se htjeli pokazati ležernima, prikazati svoju zemlju u potpunosti različitom od one gotovo četrdeset godina ranije. Propusti u osiguranju obili su im se o glavu. U drami kasnije nazvanoj münchenskim masakrom ubijeno je jedanaestero članova izraelske sportske delegacije, što je bila najgora tragedija na modernim Olimpijskim igrama.

Jedanaesti je dan Igara, 5. rujna, oko 4 sata ujutro. Skupina od osam palestinskih terorista ulazi u Olimpijsko selo kod vrata 25A, preskočivši ogradu. Pripadni-

FOTOGRAFIJA: MUNCHENSKI MASAKR
— DRAMA PRENOŠENO UŽIVO PRED OČIMA SVIJETA

ci terorističke organizacije Crni rujun dolaze do zgrade u Connollystrasse 31 u kojoj su smješteni izraelski sportaši i njihovi treneri, suci i dužnosnici. Penju se na kat, upadaju u sobe. Dvojicu ubijaju odmah: trenera hrvačke reprezentacije Moshea Weinberga koji im se suprotstavio i dizača utega Josefa Romana kojega ranjenog puštaju da umire i ne dopuštaju pristup liječnicima.

Devetoricu teroristi uzimaju za taoce. David Mark Berger, Ze'ev Friedman, Yossef Gutfreund, Eliezer Halfin, André Spitzer, Amitzur Schapira, Kehat Shorr, Mark Slavin i Yakov Springer satima će u strahu i nadi čekati kako će se razriješiti njihova sudbina dok će se malo ispod voditi mučni pregovori terorista i njemačkih dužnosnika.

Nakon nekog vremena polako se saznaje za dramu koja se odvija u Olimpijskom

selu i počinju pristizati televizijske ekipe zahvaljujući kojima su ljudi širom svijeta uživo, umjesto sportskih natjecanja, mogli pratiti talačku krizu. Pristižu i njemački dužnosnici kojima je dostavljen papir sa zahtjevima terorista: puštanje na slobodu 232 Palestinca koje su izraelske vlasti držale u svojim zatvorima, kao i puštanje njemačkih terorista Ulrike Meinhof i Andreasa Baadera.

Izraelska vlada odbija ultimatum. “Ako prihvatimo njihov ultimatum, nijedan Izraelac u svijetu više neće biti siguran”, kazala je izraelska premijerka Golda Meir u dokumentarnom filmu “Jedan dan u rujnu” Kevina McDonalda, snimljenom 1999. “To je ucjena najgore vrste”, rekla je Meir.

Nijemci vode pregovore s muškarcem pod nadimkom Issa koji vodi operaciju zajedno s drugim teroristom, Tonyjem. Gradonačelnik Olimpijskog sela Walther Troeger, predsjednik njemačkog Olimpijskog sportskog saveza Willi Dume, načelnik policije Manfred Schreiber, šef osiguranja Olimpijskih igara, bavorski ministar unutarnjih poslova Bruno Merk i tadašnji njemački ministar unutarnjih poslova Hans-Dietrich Genscher nude se u zamjenu za taoce, nude neograničenu svotu novaca za njihovo oslobađanje, ali Issa odbija sve. Jedino što traži je razmjena Palestinaca za izraelske sportaše.

“Nikada neću zaboraviti ta lica.. tako puna užasa, ali i puna nade”, kazao je Genscher u istom dokumentarnom filmu.

Pripadnici Crnog rujna prijete ubijanjem talaca do 9 sati, potom podneva, pa do 15 i 17 sati. Izraelci na katu čekaju što će se dogoditi.

Njemačka policija svoje pripadnike oblači u sportaše i šalje u akciju u Olimpijsko selo. Svi mogu pratiti njihove pripreme za akciju... svi, pa i sami teroristi na televizijskim ekranima. Zbog tog je 'šlamperaja' akcija ipak opozvana.

Issa konačno traži zrakoplov, na što njemački pregovarači pristaju. Želi odletjeti u Kairo.

Helikopterom su teroristi i njihovi taoци prebačeni do zračne luke Fuerstenfeldbruck. “Pokušali smo razvući situaciju što je više moguće i pronaći prikladan trenutak da pokušamo osloboditi taoce. To je bio naš cilj”, rekao je šef policije.

Prikladan trenutak, smatrala je policija, bit će u zračnoj luci. Tu će teroristima biti postavljena zamka. Tamo ih je čekao Boeing 727 u kojemu je trebala, po njihovih zahtjevima, biti i posada, upaljeni motori i spremnici puni goriva. Posadu su, po njemačkoj odluci, trebali činiti policajci te izvesti akciju. Međutim, oni su u zadnjem trenutku jednoglasno odustali od akcije, smatrajući da za tako nešto nisu pripremljeni i obučeni. Teroristi uviđaju da u zrakoplovu nema posade i tu počinje drama, panika, opći metež i kaos.

U tri ujutro potvrđeno je: svi su izraelski taoци ubijeni. Devet u zračnoj luci, dvojica u Olimpijskom selu. Na vojnom je aerodromu ubijeno i pet od osam otmičara, te jedan policajac.

Unatoč tragediji Igre su nastavljene. Sljedećeg dana, 6. rujna na olimpijskom stadionu održana je komemoracija poginulim sportašima kojoj je prisustvovalo oko 80.000 posjetitelja i 3.000 sudionika Igara.

Ostali članovi izraelske delegacije napuštaju Njemačku istog dana praćeni jakim snagama osiguranja. Plivačka zvijezda Mark Spitz, Amerikanac židovskog podrijetla, napustio je pod jakim osiguranjem Igre još tijekom otmice bojeći se da bi mogao biti sljedeća meta. Do tada je već završio sve svoje nastupe — osvojio je najviše pojedinačnih zlatnih medalja u povijesti na jednim Olimpijskim igrama.

FOTOGRAFIJA: MUNCHENSKI MASAKR
— DRAMA PRENOSENO UŽIVO PRED OČIMA SVIJETA

Egipatski tim je napustio Igre bojeći se odmazde. Kompletne delegacije Filipina i Alžira napuštaju Njemačku kao i neki članovi Nizozemske i Norveške.

Tijela terorista izručena su Libiji i sahranjena uz najveće vojne počasti. Teroristi su slavljani kao najveći heroji. Trojica preživjelih palestinskih terorista u njemačkim su zatvorima čekali suđenje. Ali nisu morali dugo čekati.

U listopadu te iste godine, otet je Luftansin zrakoplov na liniji iz Damaska za Frankfurt. Otmičari su tražili oslobađanje trojice terorista iz njemačkog zatvora i to su i ishodili. Teroristi su prebačeni u Kairo, te ponovno dočekani kao heroji.

Iznimno brz njemački odgovor pobudio je sumnju da se službeni Bonn zapravo želio što prije riješiti terorističke trojke, pa čak i špekulacije o tome da je Njemačka bila od početka umiješana u akciju. Jedan od sumnjivih detalja je činjenica da je u otetom zrakoplovu navodno bilo ukupno samo 12 ljudi.

U trenutku kada su trojica palestinskih terorista došla do slobode, Izrael je odlučio pokrenuti niz akcija u želji da osveti svoje žrtve i kazni odgovorne za njihovu smrt. Golda Meir zajedno sa sigurnosnim kabinetom Izraela dala je nalog Mossadu za osnivanje specijalne jedinice koja će pronaći i likvidirati preživjele teroriste. Na čelu te jedinice bio je Ehud Barak, kasniji premijer Izraela.

U sljedećih 20 godina pripadnici Mossada likvidirali su dvojicu od trojice Palestinaca koji su preživjeli München i najmanje još 12 Palestinaca za koje se smatralo da su sudjelovali u planiranju masakra. Međutim, procjena je da je u izraelskim akcijama ubijeno stotinjak ljudi, među njima i neki potpuno nedužni.

“Nismo bili uključeni u osvetu. Optuženi smo da nas je vodila želja za osvetom,” rekao je bivši šef Mossada Zvi Zamir kada su ga pitali je li se Izrael osvećivao. “To je glupost. Mi smo željeli

FOTOGRAFIJA: MUNCHENSKI MASAKR
— DRAMA PRENOSENO UŽIVO PRED OČIMA SVIJETA

sprečiti da se ovako nešto događa u budućnosti. Djelovali smo protiv onih koji su mislili nastaviti s djelima terorizma”.

Kao što je pokazao München, suprotno nadama Pierrea de Coubertina, olimpijski pokret nije ostao pošteđen posljedica političkih zbivanja oko sebe. Sveta je ideja olimpizma ustuknula tijekom Prvog i Drugog svjetskog rata. Ali ne samo tada. Politika je umiješala prste još nekoliko puta.

Tijekom 70-ih i 80-ih godina 20. stoljeća, zbog rasnih, političkih, hladnoratovskih i inih podjela došlo je do više bojkota Olimpijskih igara koji su ozbiljno zaprijetili plemenitoj ideji olimpizma.

Ostalo je zapisano kako su Sjedinjene Države zajedno sa svojim saveznicima i državama ekonomski bliskim SAD-u — ukupno 65 država — bojkotirale Olimpijske igre u Moskvi 1980. godine zbog sovjetske vojne intervencije u Afganistanu.

Odgovor je, očekivano, uslijedio 4 godine poslije. Sovjetski Savez i zemlje istočnog bloka, osim Rumunjske, ali zato uz pomoć socijalističke Kube, Etiopije i Sjeverne Koreje, ukupno 14 država, uzvratile su bojkotom Olimpijskih igara u Los Angelesu 1984. godine.

Ipak, najtragičniji i najgori udarac u olimpijskoj povijesti bile su upravo munchenske Igre. S njih se puno manje pamte medalje Marka Spitzza ili rekordi sovjetskih zvjezdanih gimnastičarki predvođenih Olgom Korbut. Zlato je na tim Igrama osvojila i jugoslavenska reprezentacija u rukometu i boksačka legenda Mate Parlov. Mnogo rekorda, medalja, imena, zvijezda ostalo je zasjenjenom tamnom koprenom.

Palestinci su željeli svojom akcijom skrenuti pozornost međunarodne javnosti na palestinsko pitanje. Bilo je to točno prije 45 godina. Izraelsko-palestinsko pitanje i dalje nije ni blizu rješenja.

“MJESTO SJEĆANJA” ZA UBIJENE IZRAELSKE SPORTAŠE U MÜNCHENU

PIŠE: I. N.

Četrdeset i pet godina nakon masakra izraelskih sportaša na Olimpijskim igrama u Münchenu Njemačka je, u nazočnosti njemačkog i izraelskog predsjednika Franka-Waltera Steinmeiera i Reuvena Rivlina, 6. rujna otvorila spomen-područje u znak sjećanja na žrtve palestinskih terorista.

“Ovaj dan je ostavio duboke i bolne tragove kod obitelji žrtava, u Izraelu, u Münchenu i u Njemačkoj”; rekao je Steinmeier na svečanosti otvaranja “mjesta sjećanja” žrtvama otmice i atentata, te naglasio kako još uvijek ima onih koji u svojoj mržnji prema Izraelu ne prezaju od anticionizma i antisemitizma.

Njemačka 1972. godine, nastavio je, nije bila spremna na izazove terorizma.

“Pokušaj da se Njemačke 1972. pokaže kao otvorena i mirna zemlja je propao na tragičan način”, rekao je njemački predsjednik kritizirajući činjenicu da se mjesto sjećanja za žrtve krvavog napada otvara tek 45 godina nakon tragedije koja je tada potresla čitavi svijet. Obitelji žrtava dugi su niz godina tražili da se obilježi mjesto stradanja njihovih najmilijih.

FOTOGRAFIJA: “MJESTO SJEĆANJA” ZA UBIJENE IZRAELSKE SPORTAŠE U MÜNCHENU

“Koračamo ovdje, a naši ubijeni koračaju s nama. Koračamo ovdje, s nama su vaša djeca, vaši unuci, vaše obitelji, članovi vašeg izaslanstva, svi oni koji sve vas ni jednog jedinog trenutka nisu zaboravili”; rekao je izraelski predsjednik u Münchenu.

Obitelji žrtava godinama su tražili od Međunarodnog olimpijskog odbora da minutom šutnje odaju počast ubijenim izraelskim sportašima, ali ta je ideja od-

bijena uz obrazloženje da ceremonije otvaranja Igara nisu pravo mjesto za to. Umjesto toga Međunarodni olimpijski odbor odlučio je da se na svakim Olimpijskim igrama otvori “mjesto sjećanja” na žrtve. Prvo takvo mjesto bilo je otvoreno prošle godine na Olimpijskim igrama u Rio de Janeiru.

POSEBNA TETOVAŽA FABIENA GILOTA

PIŠE: J. C.

Francuski plivač Fabien Gilot ostvario je velike rezultate u sportu, između ostalog on je i olimpijski šampion u štafeti 4x100 metara slobodnim stilom. Ali osim velikog sportskog talenta, Fabien Gilot svojom je posebnom tetovažom dirnuo cijeli svijet kada je 2012. godine osvojio olimpijsko zlato.

Kada je u slavlju sa svojom ekipom Fabien Gilot dignuo ruke, gledatelji diljem svijeta vidjeli su njegove tetovaže. A jedna od njih bila je ispisana na hebrejskom.

“Sve moje tetovaže imaju značenje. Imam istetovirane olimpijske krugove, zatim tri zvijezde — po jednu za svakog mog brata i na lijevoj ruci imam na hebrejskom istetovirane riječi ‘nisam ništa bez vas’, za moju obitelj”, objasnio je. Ovaj veliki sportaš duboko je povezan s obiteljskim vrijednostima, a to dokazuje i svojim tetovažama.

Poruka istetovirana na hebrejskom počast je suprugu Fabienove bake, kojeg Fabien Gilot smatra svojim djedom. Taj čovjek je bio vrlo važan u njegov životu, bio je heroj kojem se divio i kako je sam kazao “pravi djed”.

FOTOGRAFIJA: POSEBNA TETOVAŽA FABIENA GILOTA

Max Goldschmidt, berlinski Židov, bio je tijekom Drugog svjetskog rata deportiran u Auschwitz gdje je svjedočio užasima Holokausta. Nakon rata odlučio je otići iz Njemačke i preselio se u Francusku. Tamo se oženio s Fabienovom bakom i stvorio novi život s novom obitelji.

Max Goldschmidt nažalost nije doživio najveći sportski uspjeh svog unuka. Ali prije smrti, vidio je Fabienovu tetovažu... i bio ponosan na njega.

SUDAR ÜBERMENSCHA I ČOVJEKA

PIŠE: MILJENKO HAJDAROVIĆ

Njemački filozof Friedrich Nietzsche je u drugoj polovici 19. stoljeća opisao koncept Übermenscha ili nadčovjeka. Taj se pojam u literaturi pojavljuje već od antičkih vremena, no Nietzsche je oblikovao koncept kojeg su nacisti kasnije uključili u centar svoje ideologije.

Übermensch je čovjek koji je duhovno i fizički superioran što se savršeno poklapa s nacističkom idejom rase gospodara kojima treba životni prostor kako bi ispunili svoju povijesnu misiju. Ako postoje nadljudi onda postoji i rasa koja je manje vrijedna. U nacističkoj ideologiji to je bio Untermensch, onaj koji radi protiv arijevske rase, neprijatelj carstva. Godine 1935. u nürnberškim rasnim zakonima u tu su skupinu uvršteni, rječnikom nacista, Židovi, mješanci, crnci, cigani, stranci, asocijalni i drugi.

Eugenika koja je u to vrijeme bila popularna u mnogim državama svoj je najblistaviji trenutak doživjela upravo u vrijeme nacizma. Uvjerenje da se rasa može "pročistiti" rasnom higijenom odnosno odstranjivanjem nepoćudnih pa čak i sterilizacijom, dovelo je dramatičnih kršenja ljudskih prava prije i za vrijeme Drugog svjetskog rata. "Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses"

FOTOGRAFIJA: SUDAR ÜBERMENSCHA I ČOVJEKA / NOSITELJI OLIMPIJSKE BAKLJE (DEUTSCHES BUNDESARCHIV, BILD 146-1976-116-08A)

(Zakon o zaštiti bolesnog pomlatka) je već od ljeta 1933. omogućio sterilizaciju bilo kojeg građanina kojeg bi za taj postupak odredio Sud za nasljedno zdravlje. Zakon prema američkom modelu određuje da su za takav postupak predodređeni kronični alkoholičari te osobe koje boluju od: nasljednog deformiteta, nasljedne gluhoće, nasljedne sljepoće, Hantingtonove horee, nasljedne epilepsije, manično-depresivnog poremećaja, shizofrenije i mentalne retardacije. Već u prvoj godini sterilizirano je 84.600 osoba, a do kraja nacističkog režima taj je broj dosegnuo oko 400.000 slučajeva. Uz sterilizaciju, rasna se čistoća nastojala održati i programom eutanazije poznatijem pod nazivom Akcija T4. U

toj su akciji njemački liječnici ubili oko 70.000 najtežih pacijenata.

Nastranost njemačke "rasne higijene" vidljiva je i u provođenju projekta "Lebensborn" u kojem je SS želio uzgojiti rasno čiste i zdrave Arijevce. Projekt je nadgledao Himmler, a od 1935. do 1945. u njemu je sudjelovao oko 8.000 osoba (od čega oko 3.500 visokopozicioniranih SS-ovaca). U početku su u njemu sudjelovale žene SS-ovaca, ali su uskoro počeli prihvaćati slobodne žene s dobrim arijevskim rodoslovljem. Lebensborn kuće su otvorene u Njemačkoj, Austriji, Poljskoj, Norveškoj, Danskoj, Francuskoj, Belgiji, Nizozemskoj i Luxemburgu. U Njemačkoj je rođeno oko 8.000 djece, a u Norveškoj

oko 12.000. Prirast u ostalim zemljama je bio znatno manji. Među Lebensborn djecu su uvrštena i siročad. Krštenje djeteta u programu Lebensborn (Deutsches Bundesarchiv, Bild 146-1969-062A-58)

Za demonstraciju snage i ispravnosti nacističke ideologije trebale su poslužiti ljetne olimpijske igre u Berlinu. Od 1. do 16. kolovoza 1936. godine 3.963 natjecatelja iz 49 država natjecalo se u 19 sportova. Njemačka je prije izbora lokacije morala Međunarodnom olimpijskom odboru garantirati da njihova antisemitska politika neće onemogućiti natjecanje židovskim natjecateljima. Antisemitski plakati i natpisi su uklonjeni, a tijekom igara njemački mediji nisu prosipali žuč prema Židovima. Sljedeća je olimpijska destinacija trebala biti Tokio.

Premda je nacistička Njemačka s 89 osvojenih medalja (33 zlata, 26 srebra i

30 bronci) bila pojedinačno najtrofejnija nacija (odmah ispred SAD-a s ukupno 56 medalja) "übermenschi" su na mnogim borilištima osramočeni. Kako se Hitler ne bi osramotio prilikom dodjele medalja, iz američke su štafete na 4x100m izvađeni Sam Stoller i Marty Glickman (obojujica židovskog porijekla).

Čovjek koji nije imao sva prava ni u svojoj rođenoj zemlji, Amerikanac James Cleveland "Jesse" Owens je u atletici, toj kraljici sportova, briljirao. On je osvojio zlato u utrci na 100 metara, 200 metara, skoku u dalj i štafeti 4x100 metara. Osobno je srušio mit o arijevsom Übermenschu. Albert Speer je napisao da je Hitler "bio vrlo uzrujan serijom trijumfa fantastičnog obojenog američkog trkača, Jessea Owensa. Ljudi čiji preci dolaze iz džungle su primitivni, izrekao je Hitler uz slijeganje ramenima, njihova je fizika

jača od civiliziranih bijelaca i zato moraju biti isključeni iz budućih igara."

Vrijedi istaknuti da je za Njemačku ipak nastupila osoba židovskog porijekla. Nacisti su Helene Mayer, zvijezdi mačevanja, dopustili nastup. Njen je otac bio Židov pa je ona proglašena nearijevkom kako bi mogla nastupiti. Osvojila je srebrnu medalju te je na podiju pozdravila nacističkim pozdravom. Preživjela je rat, jer je od 1932. studirala u SAD-u. Bilo je još Židova među sportašima na Olimpijadi unatoč pritisku židovskih organizacija da bojkotiraju. Uz Mayer nastupila su petorica iz Mađarske i sedmorica iz SAD-a.

Nacisti su igrama uspjeli prikazati modernu i tolerantnu Njemačku, te su mnogi mediji pisali o njemačkom gostoprimstvu i kvalitetnoj organizaciji. Propagandna pobjeda nacističkog aparata.

FOTOGRAFIJA: SUDAR ÜBERMENSCHA I ČOVJEKA / KRŠTENJE DJETETA U PROGRAMU LEBENSBORN (DEUTSCHES BUNDESARCHIV, BILD 146-1969-062A-58)

VIKTOR KORČNOJ, LEGENDARNI ŠAHOVSKI TITAN — KRALJ BEZ KRUNE

PIŠE: JAROSLAV PECNIK

Viktor Korčnoj je nesumnjivo jedna od najvećih i najzanimljivijih pojava u povijesti šahovske igre; čovjek izrazito snažnog i dinamičnog šahovskog, ali i ljudskog karaktera, tako da ga ljubitelji ove drevne igre nisu bez razloga zvali “Viktor Strašni”. Gotovo je svaku partiju igrao kao da mu o njoj ovisi život, a u povijest šaha svakako bi ušao i da nije bilo tih, danas povijesnih, a tako dramatičnih mečeva s Anatolijem Karpovom u borbi za prvaka svijeta. Naravno, ti su mu mečevi, posvema izvjesno, obilježili ne samo šahovsku karijeru, već i cijeli život. Korčnoj je bio jedan od najvećih boraca među velikanima šaha, ali i jedan od najuspješnijih turnirskih igrača uopće; iako nikada nije osvojio titulu svjetskog šampiona, gotovo sa svim svojim velikim protivnicima imao je u međusobnim susretima pozitivan rezultat. Negdašnji svjetski prvak, neponovljivi Mihail Talj bio mu je gotovo “mušterija” na svim turnirima; i u danima kada je Miša harao svjetskom scenom, Korčnoj ga je, kad i ne bi bio u formi, s lakoćom pobjeđivao. I ostali iz plejade sovjetskih

FOTOGRAFIJA: VIKTOR KORČNOJ, LEGENDARNI ŠAHOVSKI TITAN — KRALJ BEZ KRUNE

velemajstora, prvaka svijeta, poput Tigrana Petrosjana i Borisa Spaskog s njim su imali negativan rezultat, a tijekom karijere Korčnoj je pobjeđivao devetericu svjetskih šampiona, između ostalih Mihaila Botvinka, Vasju Smislova, Garija Kasparova, Magnusa Karlsena kao i nenadmašnog šahovskog genija Roberta Fischera s kojim je u međusobnim obračunima, kao rijetko tko, imao neodlučan rezultat.

Sve to najbolje ilustrira i govori o tomu tko je zapravo bio Viktor Korčnoj, kojeg su još zbog karaktera igre, posebice oni koji mu nisu bili naklonjeni, zvali “Zloj”. A takvih kojima se zamjerio bilo je i suviše: Viktor je uistinu imao tešku i konfliktnu narav, ali i po pitanju poimanja šaha, kao i uopće stila života, bio je izrazito principijelan i upravo se zbog toga teško uklapao u strogo hijerarhizirane i politizirane odnose u sovjetskoj šahovskoj federaciji i sovjetskom društvu uopće. Vremenom je to vodilo žestokim sukobima koji su kulminirali uoči njegova odlaska u emigraciju na Zapad kada je odlučio zauvijek napustiti SSSR. U Korčnoju je novodobni šahovski svijet nakon odlaska Fischera sa scene dobio svog novog (anti)heroja, a cijena koju je na tom putu morao platiti, bila je ogromna. Kada je emigrirao, obitelj mu je ostala u Rusiji i sovjetski režim mu se tako svetio što je proganjao i njegovu suprugu i sina, kojem je na koncu tajna policija “smjestila” nekakvu kriminalnu aferu i zatvorila ga na dvije godine u radni logor. Sve je to naravno na Korčnoja kao čovjeka i na njegovu igru ostavilo traga, ali ga je ujedno i mobiliziralo i motiviralo da javno, bez dlake na jeziku raskrinkava nespportske dogovore i namještaljke između sovjetskih velemajstora na turnirima širom svijeta. Mnogi od njih sklapali su unaprijed dogovorene remije, namjerno

FOTOGRAFIJA: VIKTOR KORČNOJ, LEGENDARNI ŠAHOVSKI TITAN — KRALJ BEZ KRUNE

gubili ili predavali partije samo kako bi takmičar iz njihove zemlje pobijedio, jer se u vrijeme “hladnog rata” šah, posebice nakon pojave američkog velikana Fischera zapravo pretvorio u poprište novog, više političkog, a manje sportskog sukoba između SAD-a i SSSR-a. Sovjeti su pod svaku cijenu željeli, ne birajući sredstva, zadržati supremaciju u šahu i tako se legitimirati kao “najmudrija nacija”, a taj im je primat Fischer počeo preuzimati i to ih je deprimiralo i ljutilo. A, kada je Korčnoj emigrirao i ojačao “zapadnu stranu šahovskog svijeta”, to mu nikada nisu mogli oprostiti i (u)činili su sve kako nikada ne bi uspio postati svjetski šampion. A zaslužio je. Korčnoj je vjerojatno najjači svjetski igrač koji nikada nije postao šahovskim kraljem.

Viktor Ljvovič Korčnoj rodio se u Lenjingradu 23. srpnja 1931. u obitelji ruskih Židova. Majka mu je bila pianistkinja, a otac profesor ruskog jezika i književnosti, ali brak njegovih roditelja se ubrzo raspao tako da je godine djetinjstva Viktor provodio s djedom i bakom koji su ga nenametljivo (jer to su bile godine strogo ateiziranog staljinskog socijalizma) (na)vodili u judaizam i poučavali židovskoj tradiciji. Svojih se židovskih korijena, iako ih nikada nije posebno isticao, nije odricao; tek u emigraciji je govorio o sustavnom antisemitizmu sovjetske političke elite s kojim se nije mogao (po)miriti. Uostalom, o tomu su govorili i neki drugi vrhunski sovjetski šahisti židovskog porijekla, a ne zaboravimo, među sto najvećih šahista prošlog

stoljeća više od polovice bili su Židovi. Samo među Sovjetima Korčnojeve generacije možemo spomenuti: Mihaila Botvinka, Isaaca Boleslavskog, Salo Flohra, Davida Bronsteina, Jefima Gellera, Leonida Steina, Vasju Smislova, Lava Polugajevskog, Mihaila Talja, Borisa Spaskog, Alu Kušnjir itd.

Tijekom Drugog svjetskog rata Viktor je proživio užase Lenjingradske blokade i nacističke okupacije i po osobnom priznanju, u tim je grozomornim vremenima smrti čeličio svoj duh i imao “ogromnu želju preživjeti i boriti se za opstanak”. I upravo su ga hrabrost i upornost, žilavost, oštrina, spremnost na hazard krasile u kasnijoj zreloj životnoj dobi, a te osobine je prenio i na poimanje šaha kojeg je shvaćao daleko više kao borbu,

nego li kao igru. Smatrao je kako uz to važnu ulogu igraju znanje, imaginacija, dobra priprema i iznad svega intuicija. Držao se pravila slavnog velemajestora Davida Bronsteina, da najbolje šahiste odlikuje brzina u razmišljanju, sposobnost snalaženja u bezizlenim situacijama i koncentracija, a tu je Viktor bio nenadmašan. Već u prvim danima opsade Lenjingrada, poginuo mu je otac, a godine oskudice i teškog djetinjstva Viktor je kratko šahom kojemu ga je otac naučio. Nakon rata u lenjingradskom Domu pionira počeo se ozbiljnije baviti ovom igrom gdje su njegovi treneri, šahovski majstori Batujev i Model, ubrzo uočili njegov ogromni talent.

Prvi veći uspjeh, Korčnoj je postigao na omladinskom natjecanju SSSR-a, ali od 1952. je zapravo ušao u svijet vrhunskog šaha kada se u Minsku kvalificirao na državni šampionat na kojem je zauzeo šesto mjesto ispred takvih veličina kao što su bili Vasja Smislov ili fenomenalni umjetnik ove igre Paul Keres, kojeg su uz kasnije, Korčnoja i Akibu Rubinsteina smatrali najvećim igračima svijeta, iako nikada nisu formalno postali šampioni. Tijekom 1956. ispunio je normu za velemajestora, ali već su se tada mogle vidjeti osobine koje su kasnije karakterizirale njegovu igru: odlično shvaćanje strategije, zrele kombinacije, briljantni potezi, dinamika igre i opsjednutost pobjedom, ali pri tomu nije zanemarivao umjetničku, tj. estetsku dimenziju u povlačenju poteza. Najbolje se iskazivao kao strateg tzv. zatvorenih pozicija; tu je do punog izražaja dolazila njegova sposobnost eksperimentiranja, kreativnost i imaginacija. Ali, nikada nije zapostavljao zlatno pravilo velikog šahovskog teoretičara Boleslavskog "kako se partije dobivaju samo dobrom pripremom kod kuće". Šah je borba sa samim sobom, zapisao je Korčnoj i izrekao svoju često citiranu rečenicu: "Šah

FOTOGRAFIJA: VIKTOR KORČNOJ, LEGENDARNI ŠAHOVSKI TITAN — KRALJ BEZ KRUNE

je kao ogroman balon, ali probušen. Ne prestano ga napuhavate, ali to vam ne vrijedi...Niti jedan velemajestor nije normalan, različito je samo njihovo ludilo."

Svojedobno je Smislov rekao: "U šahu, kao i u životu čovjek je sam sebi najveći protivnik", a pri tomu je čini se, najviše mislio na Korčnoja koji se tijekom turnira ili mečeva ponašao poput gladijatora i daltoniste. Naime, i bijelim i crnim figurama igrao je na pobjedu, ona mu je bila imperativ, tako da je na protivnike, posebice svog velikog takmaca Anatolij Karpova (a ranije i na Spaskog i na Petrosijana) gledao kao na neprijatelje. Izbjegavao je s njima komunicirati, rukovati se, javno je pokazivao prezir prema njima i često o njima uvredljivo govorio. Poput svog velikog uzora, negdašnjeg šampiona Emanuela Laskera, šah je shvaćao kao rat u kojem pobjeđuje onaj tko posjeduje znanje i čvrstu logiku; o čemu je impresivne stranice zapisao bivši svjetski šampion, fenomenalni ruski velemajestor Aleksandar Aljehin. Upravo na tragu Aljehina, šah je shvaćao kao totalnu borbu, inovaciju i "traženje

najdubljeg poteza i najdalekosežnijeg plana". Kada su ga upitali, zapostavlja li time estetiku šahovske igre, Korčnoj je odgovorio: "Ako moram birati između ljepote i pobjede, uvijek biramo ovo drugo, jer kako je govorio Aron Nimcovič: jezgro šahovskog poteza nije u njegovom izgledu, već u misli koja stoji iza njega". A, do pojave Bobby Fischera, a prije pojave Garija Gasparova, Korčnoj je upravo tu bio najjači i najtemeljitiји.

Ako govorimo o njegovim najvećim šahovskim uspjesima, svakako treba istaknuti da je Korčnoj četiri puta bio prvak SSSR-a (1960., 1962., 1964. i 1970.); pobjeđivao je na brojnim turnirima širom svijeta, a na koncu 1978. dobio je od najprobranijih šahovskih eksperata svijeta, šahovskog Oskara kao priznanje za svoj cjelokupni doprinos razvoju šaha. Nastupao je i na brojnim šahovskim olimpijadama (gdje su Sovjeti gotovo uvijek pobjeđivali), a u pravilu je na svojoj ploči u strašnoj konkurenciji postizao najbolje rezultate od svih svojih kolega. Međutim, ono što ga je posebno inspiriralo, bili su kvalifikacijski turniri i mečevi za titulu

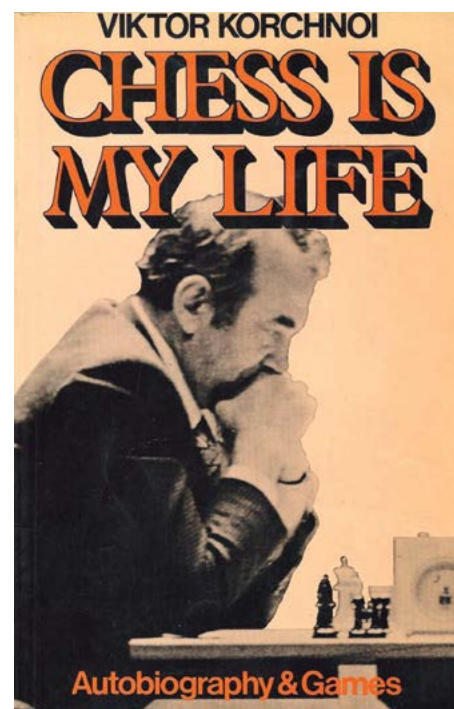
prvaka svijeta. Sedam se puta kvalificirao u finale šahovskog prvenstva svijeta (u tzv. borbe kandidata), a s Anatolijem Karpovom se tri puta borio za svjetsku titulu. Prvi je meč kandidata bio održan 1974., a pobjednik je trebao iduće godine ukrstiti koplja s Fischerom kao braniteljem titule. Budući se Fischer zavadio sa svjetskom šahovskom federacijom (FIDE) i odbio je braniti titulu šampiona (nisu udovoljili njegovim zahtjevima za izmjenu pravila šahovske krune), Karpov je time automatski postao šampion, jer je tijesno pobijedio Korčnoja s 3:2. Do drugog susreta je došlo kada je već Korčnoj emigrirao iz SSSR-a (na turniru IBM-a u Amsterdamu 1976., uz pomoć engleskog velemajestora Anthonyja Milesa napustio je sovjetsku ekipu i zatražio politički azil u Nizozemskoj), a dvoboj je odigran na Filipinima 1978. S velikim interesom cijeli, ne samo šahovski svijet, pratio je ovaj meč; Korčnojeva emigracija i optužbe na račun sovjetske šahovske federacije (za namještanje rezultata, političko preferiranje Karpova i sl.), ali i sovjetskog političkog režima (antisemitizam, gušenje građanskih sloboda, totalitarizam i sl.) dale su dodatni štih ovom šahovskom meču, koji je tako poprimio izrazito političke konotacije. Od odlaska Fischera sa šahovske scene, nikada, niti jedan meč nije izazvao tako široki, planetarni interes. Od samog početka meč su pratili brojni bizarni skandali; Sovjeti su primjerice Korčnoju kao apatridu odricali pravo da nastupa pod švicarskom zastavom (iako je bio član njihove šahovske federacije). S druge strane, Korčnoj je prijetio kako neće ustati ukoliko se intonira sovjetska himna, tako da je sve prijetilo prekidom meča; ali, zahvaljujući “solomonskom rješenju” organizatora meča Florencia Campomanesa, domaćini su “greškom” odsvirali Internacionalu, računajući kako to Rusima neće previše smetati. I bio je u pravu. Međutim, to je bio samo uvod

u brojne ekscese, a najglasovitiji je bio onaj vezan uz tajanstvenog sovjetskog (para)psihologa Vladimira Zuhara koji je po mišljenju Korčnoja imao hipnotičke moći i trebao ga je onemogućiti da pobijedi Karpova. Kako bi se obranio od “nečistih sila” Korčnoj je prihvatio pomoć pripadnika indijske sekte Ananda Marga i začudo, kada su se oni pojavili, počeo je sjajno igrati i pobjeđivati. Do tog vremena nalazio se na rubu poraza (Karpov je vodio s 5:2), a uz njihovu “pomoć”, tri puta je zaredom pobijedio i došlo je do velikog preokreta i senzacije, međutim tada je sovjetska delegacija zahtijevala da se pripadnici sekte protjeraju iz grada (navodno, jer surađuju s teroristima) i nakon toga u zadnjoj partiji, Karpov je svladao Korčnoja (6:5, uz dvadesetak remija) i tako obranio titulu.

Treći susret između dvojice takmaca održan je u Meranu 1981., ali Korčnoja su nakon emigracije sovjetski velemajestori sustavno na svim velikim takmičenjima (po partijskoj direktivi) ignorirali i izbjegavali. Uvještovali su svoje sudjelovanje na turnirima eliminacijom Korčnoja, tako da se on našao u svojevrsnoj izolaciji i nije mogao sudjelovati na najjačim turnirima. U takvoj se situaciji on nije mogao kvalitetno pripremiti i meč je izgubio sa 6:2. Međutim, sam je kasnije priznao da je meč, znajući da će ga unaprijed izgubiti, želio iskoristiti kako bi svjetskoj javnosti skrenuo pozornost na sudbinu svog sina interniranog u sibirski radni logor. Iako je i nakon toga postizao dobre rezultate, godine su učinile svoje; postao je svjestan kako vrijeme radi protiv njega i da teško više može doći u situaciju boriti se za titulu šampiona. Ipak se 1983. uspio probiti do polufinala meča kandidata, ali tu ga je zaustavio budući svjetski šampion Gari Kasparov. Međutim, Korčnoj se usprkos svemu nije predavao, pobjeđivao je na prvenstvu Švicarske, a sa 75

godina života još uvijek je bio na listi FIDE među prvih sto šahista svijeta. U međuvremenu, mu je Mihail Gorbačov vratio sovjetsko državljanstvo, ali on je gordo poručio kako mu to nije dovoljno za povratak u domovinu, tražio je da mu se vlasti ispričaju za sve ono što su (u) činile njemu i njegovoj obitelji. Koncem 2012. pretrpio je težak moždani udar, a dvije godine kasnije povukao se sa šahovske scene. Umro je u Wohlenu u Švicarskoj, 6. lipnja 2016. godine.

Što na kraju reći o Korčnoju? Svaki istinski zaljubljenik šaha, slagao se s njegovim stilom igre ili ne, mora cijeniti Viktora Korčnoja ne samo kao šahovskog genija, već i čovjeka koji se pobunio protiv totalitarnog sustava znajući za sve posljedice svoga čina. Znao je kako taj sustav funkcionira, znao je što mu se sprema, ali odlučio je pokazati i dokazati kako se i šahovskom igrom može razobličiti njegova zlohuda politička ideološka narav.

FOTOGRAFIJA: VIKTOR KORČNOJ, LEGENDARNI ŠAHOVSKI TITAN — KRALJ BEZ KRUNE

DMITRIJ SALITA

— “DAVIDOVA ZVIJEZDA”

PROFESIONALNOG BOKSA

PIŠE: F. C.

FOTOGRAFIJA: DMITRIJ SALITA —
“DAVIDOVA ZVIJEZDA” PROFESIONALNOG BOKSA

Mogu li se ortodoksni Židovi baviti profesionalnim sportom? I to ne bilo kojim — već boksom. Boksar Dmitrij Salita dokazuje da je to moguće, iako je svjestan toga da neki ljudi to jednostavno ne mogu shvatiti. Osim toga, objašnjava Salita, on se nije počeo baviti boksom zato što je Židov, a nije ni počeo moliti više zato što je boksač.

“Ja volim judaizam. Volim tu kulturu, tefilin, poštivanje šabata, ali morate shvatiti jednu stvar: mi nismo ništa imali. Bili smo jako siromašni. Morate shvatiti odakle dolazim da biste shvatili zašto se bavim boksom. Neka djeca dobiju obrazovanje i to je predivno. To im daje mogućnosti i slobodu. Ali to nije bio moj slučaj, ovo se dogodilo meni”; priča Salita pokušavajući objasniti kako i zašto je spojio dvije naizgled nespojive stvari:

profesionalni boks i ortodoksni judaizam. Aleksandar Lehktman i njegova supruga Ljudmila Salita otišli su iz Odese 1991. godine nakon što je Ukrajina proglasila nezavisnost. Sa sobom su povelili svoja dva sina, devetogodišnjeg Dmitrija i osamnaestogodišnjeg Mišu, a s njima je u potrazi za boljim životom otišla i Ljudmilina majka. Njih petoro preselilo se u stan s jednom spavaćom sobom u Midwoodu, u radničkoj imigrantskoj četvrti.

Četiri godine kasnije, Dmitrij se upisao na boks, jer su njegovi roditelji i stariji brat smatrali da se dječak treba naučiti braniti i odgovoriti na napade kojima je bio izložen. Dmitrij je jednom ispričao kako je imao pet godina kada je na televiziji vidio prvi boksački meč. Gledao je Mikea Tysona i bio potpuno opčinjen.

Boks mu se sviđao, a njegovi su roditelji bili sretni da je pronašao nešto što mu se sviđa. I tako je započela njegova karijera. Majka ga je budila svako jutro u šest sati i prije škole morao je obaviti trening, nakon škole na brzinu je napisao zadaće i zatim nastavio trenirati. Kada je imao 14 godina majka mu se teško razobljela od raka i puno je vremena provodila u bolnici. Dmitrij je tada počeo razgovarati s rabinom, imao je svoj bar mitzva i pokušao u vjeri pronaći utjehu i tako se boriti s boli zbog gubitka majke. Nakon što je Ljudmila preminula, Dmitrij je sljedećih jedanaest mjeseci svakoga dana odlazio u “šul” hasidskog pokreta Lubavitch i govorio kadiš za svoju majku. Salita je i

nakon toga nastavio odlaziti u sinagogu. Iako obitelj Salita nije bila ortodoksna, Dmitrij kaže da je uvijek osjećao duhovnu povezanost s Bogom.

Ali malo po malo, kako je napredovala njegova boksačka karijera tako se i Dmitrij sve više okretao vjeri. I što je bolje boksao, to je postajao sve ortodoksniji. Što je bio više posvećen vjeri, to je bolje boksao. Sa 17 godina osvojio je srebro na američkom državnom prvenstvu, a godinu dana kasnije i zlato.

U profesionalne boksačke vode uputio se 2001. godine. Njegovi uvjeti su bili da svakog petka navečer mora biti u sinagogi i da na šabat ne boksa. Zbog toga njegove borbe često nisu bile prenošene na televiziji, te je stoga zaradio i manje novaca.

A bilo je i drugih problema s kojima se suočavao i koje je morao riješavati “u hodu”. Često si je tako morao sam kuhati, jer na putovanjima i gostovanjima nije mogao pronaći košer hranu ili košer restorane.

“Nikad ne radim kompromise s mojom vjerom. Nikada. To ne dolazi u obzir. Ja imam osobni odnos s Bogom, i u tom odnosu jednostavno nema kompromisa. Moja boksačka karijera je veliki i važan dio mog života, ali ona ne smije stati na put mojoj vjeri. Ne može i neće”, objasnio je Dmitrij u jednom razgovoru za novine.

Dmitrija Salitu često nazivaju “Davidovom zvijezdom”, zvijezdom koja je uspjela u svome cilju: spojiti dvije važne stvari koje su se činile nespojivima.

POBJEDNICI NIKADA NE ODUSTAJU

PIŠE: J. C.

Godine 1944. preživio je koncentracijski logor Bergen-Belsen. Godine 1927. preživio je napad na izraelske sportaše na Olimpijadi u Münchenu. Ali za Shaula Ladanya, izraelskog olimpijca i profesora, samo preživljavanje nije bilo dovoljno.

Shaul Paul Ladany rođen je u židovskoj obitelji u Beogradu 2. travnja 1936. Kada je imao pet godina, u travnju 1941. Nijemci su bombardirali Beograd, a on je zajedno sa sestrom Martom i roditeljima pobjegao u Mađarsku. Tri godine kasnije, roditelji su ga pokušali sakriti na sigurno u jednom samostanu govoreći mu kako ne smije nikome reći da je Židov. Shaul je kasnije ispričao kako se čitavo vrijeme bojao da će biti otkriven ali nakon tog strašnog iskustva više se nikada ničega u životu nije bojao. Shaul i njegovi roditelji uhićeni su 1944. i prebačeni u logor Bergen-Belsen. Šest mjeseci nakon dolaska u logor, obitelj Ladany je dozvoljeno da odu u Švicarsku u sklopu dogovora o razmjeni između nacista i cionističkog pokreta, čiji je je utjecajni član bio otac Shaula Ladanya. Brojni članovi obitelji ubijeni su u Holokaustu, uključujući i baku i dedu s majčine strane koji su stradali u Auschwitzu.

“U Bergen-Belsenu sam proveo šest mjeseci i sjećam se svakog dana. Sve to ostavilo je veliki utjecaj na mene”, rekao je Ladany. Nakon oslobođenja, obitelj se vratila u Beograd a nakon proglaše-

FOTOGRAFIJA: POBJEDNICI NIKADA NE ODUSTAJU — SHAUL LADANY

nja Države Izrael obitelj je emigrirala u svoju pradamovinu.

Shaul Ladany je završio inženjerski studij, te kasnije i doktorirao, ali uz to nije zaboravio svoju veliku ljubav — sport.

Sport je oduvijek igrao važnu ulogu u životu Shaula Ladanya. Kada je imao 18 godina počeo se takmičiti u maratonu. “Kada sam počeo trčati, ljudi su mislili da sam lud. Židovi ne trče. Smijali su mi se i mislili da se radi o kazni”, prisjeća se. S dvadesetak godina prebacio se na brzo hodanje, a 1963. godine osvojio je prvo od svojih 28 izraelskih nacionalnih odličja. Tri godine kasnije oborio je američki rekord u brzom hodanju na 50 milja, rekord koji je bio postavljen još davne 1878.

Shaul Ladany predstavljao je Izrael na dvije Olimpijade — 1968. godine u Meksiku, kada je imao 32 godine, i 1972. godine na Olimpijadi u Münchenu. Na toj kobnoj Olimpijadi, Ladany je bio jedina preživjela žrtva Holokausta, o čemu su tada izvještavali i njemački mediji.

“Bio sam ponosan na to što sam dio izraelske reprezentacije u Njemačkoj. Bio sam preponosan, jer to je bio dokaz da nacisti nisu uspjeli”, kazao je u jednom razgovoru Ladany.

Ladany je preživio i masakr izraelskih sportaša u Münchenu, a nakon povratka u Izrael dobio je poziv ortodoksnog Židova iz Švicarske Hirscha Galitzkog koji mu je kazao kako vjeruje da bi Ladany morao prehodati 100 kilometara na Svjetskom prvenstvu koji se te godine održavalo u Švicarskoj. Izraelska sportska federacija nije bila oduševljena s tom idejom a bilo ih je strah i zbog sigurnosti. Galitzky je sve organizirao, platio Ladanyu put kao i osobnog čuvara koji se brinuo za njegovu sigurnost. Ladany je osvojio prvo mjesto i vratio se u Izrael sa zlatnom medaljom.

Shaul Ladany ni danas ne prestaje hodati. Prošle godine, samo nekoliko mjeseci nakon ugradnji srčanih premosnica, proslavio je svoj 80. rođendan tako da je prohodao 80 kilometara — po jedan kilometar za svaku godinu svog bogatog života.

“Postoji izreka koja je ugrađena u moje biće: 'Pobjednici ne odustaju, a oni koji odustaju ne pobjeđuju'”, rekao je Ladany.

O svome životu napisao je i autobiografiju “Kralj ceste: od Bergen-Belsena do Olimpijskih igara”. Što se tiče onog privatnog dijela: punih 48 godina proveo je u braku sa svojom suprugom Shosh s kojom ima kćerku i troje unučadi. Uz uspješnu profesionalnu i sportsku karijeru, uspio je naučiti i devet jezika. Jer pobjednici ne odustaju.

ŽIDOVSKI MATADOR IZ BROOKLYNA

PIŠE: NATAŠA BARAC

Zamislite židovskog matadora iz Brooklyna....zvuči nevjerojatno. Međutim, upravo to je životna priča Sidneya Franklina. Rođen je kao Sidney Frumpkin 1903. godine u Brooklynu u brojnoj ortodoksnoj obitelji ruskih Židova i ništa nije nagovještavalo nevjerojatnu sudbinu koja mu je očito bila namijenjena.

Kako je mršavi židovski mladić postao jedan od najboljih boraca u jednom od najopasnijih, najspektakularnijih i najokrutijih sportova na svijetu? Oduvijek se smatralo da je borba protiv bikova ne-američki “sport, nešto što” pripada tradiciji “Latinosa”, Španjolskoj i Meksiku. Borci protiv bikova u tim zemljama imali su kulturni status i ljudi su ih obožavali i slavili, ovjekovječili ih u pjesmama. Jedan od poznatih matadora Juan Belmonte postao je prava legenda i zaradio čitavo malo bogatstvo. Za samo jedno pojavljivanje u areni, Belmonte je dobivao i po sedam tisuća dolara, te je ponekad u samo jedno poslijepodne, tijekom svojih predstava, znao zaraditi i do 40.000 dolara. Matadorska zvijezda u Meksiku, Rodolfo Gaona u šest je godina zaradio četiri milijuna dolara. I onda se u tom svijetu pojavio mali Sidney Franklin iz Brooklyna i protiv svih pravila oduševio i osvojio ljubitelje koride.

Sidney je imao 18 godina kada mu je bilo dosta toga što ga je njegov otac, po-

licajac, maltretirao. Ostavio je studij na Sveučilištu Columbia, te otišao u Meksiko gdje je počeo istraživati kulturu Maya a prvo je vrijeme zarađivao za život kao umjetnik, izrađujući plakate.

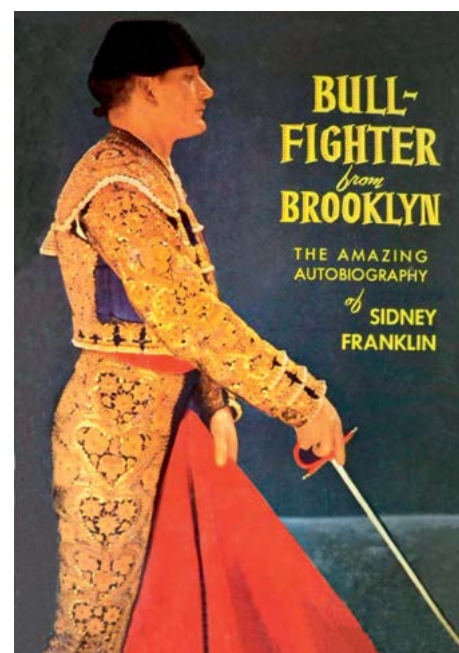
Jednoga dana otišao je na koridu, borba protiv bikova ga je vrlo brzo opčinila i odlučio je da će se početi time baviti. Njegova obitelj, roditelji te šest brata i dvije sestre, bili su u prvi trenutak iznenađeni ovim neobičnim odabirom karijere za jednog Židova iz ortodoksne obitelji, ali s vremenom su se navikli. Veliki početak Sidney Franklin imao je u areni Chapultepec u Meksiku a protiv bikova se borio u Meksiku, Španjolskoj, Portugalu, Kolumbiji i Panami.

O njemu je s divljenjem pisao i poznati Ernest Hemingway, ljubitelj borbi protiv bikova o čemu je često pisao i u svojim knjigama, opisujući ga kao “hrabrog, mirnog i inteligentnog borca”.

Legenda o hrabrom matadoru Sidneyu Franklinu se tako širila. Franklin je otišao u Španjolsku gdje je postao prvi Amerikanac-matador u toj zemlji. U Sevilli su ga nakon jedne uspješne borbe, dočekali obožavatelji i na rukama ga iznijeli kroz glavna vrata, uz tradicionalne španjolske povike: “Viva tu madre (Živjela tvoja majka!). Viva America”. A Sidney Franklin naučio je sve “trikove” zanata — u koridi se ne radi samo o tome da bika treba pobijediti i ubiti — ubijanje bika mora biti sa stilom. Tijekom svoje dugogodišnje matadorske karijere u više je navrata bio teško ranjen, ali to ga nikada nije spriječilo da se vrati onome što je smatrao svojim poslom — borbi s bikovima.

Nakon završene karijere matadora, Sidney Franklin se pojavio i u nekoliko filmova u SAD-u i Meksiku, a kasnije je komentirao borbe s bikovima za američku televiziju. Napisao je i autobiografiju “Borac protiv bikova iz Brooklyna”, a bio je blizak prijatelj američkog glumca i legende Jamesa Deana, koji je i sam bio veliki obožavatelj koride.

Priča o matadoru Sidneyu Franklinu, Židovu iz Brooklyna, vjerojatno je jedna od najneobičnijih priča o Židovima koji su napravili uspješne karijere u sportu, iako mnogi smatraju da se borba protiv bikova ne može smatrati sportom. Sidney Franklin preminuo je u 1976. godine u New Yorku u 72-oj godini života.

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKI MATADOR
IZ BROOKLYNA

EMMANUEL MACRON IZNIMNO OŠTRO O FRANCUSKOJ ODGOVORNOSTI ZA VEL D'HIV

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

FOTOGRAFIJA: EMMANUEL MACRON IZNIMNO OŠTRO O FRANCUSKOJ ODGOVORNOSTI ZA VEL D'HIV

Prije 75 godina, u noći sa 16. na 17. srpnja 1942. godine 13.152 Židova u Parizu istjerano je iz svojih domova, odvedeno na Zimski velodrom poznat u Francuskoj kao Vel d'Hiv, te od tamo deportirano u Auschwitz.

Tragedija na Vel d'Hivu desetljećima je bila strogo čuvana tajna, od koje se francuska vlada uporno ograđivala, smatrajući kako za to nije odgovorna, jer je u vrijeme rata republika bila raspuštena, a u Vichyju je uspostavljena "država" i nova vlada koja ni na koji način nije nastavljala kontinuitet francuske slobodne republike.

Ratni general, premijer i predsjednik Charles de Gaulle nije pokazivao interes da preuzme odgovornost Francuske za to nedjelo. Ni u vremenu François Mitteranda, nije se puno govorilo o vremenu francuske kolaboracije. Tek je 1995. predsjednik Jacques Chirac priznao francusku odgovornost za deportacije

iz višijevskog doba — točno 53 godine nakon sramotnog događaja na Vel d'Hivu. Iza njega taj korak učinili su i Nicolas Sarkozy i Francois Hollande.

Međutim, aktualni predsjednik Emmanuel Macron održao je ovog ljeta na mjestu Zimskog velodroma u Parizu dosad najupečatljiviji govor o tom razdoblju francuske povijesti. On je napravio još jedan korak dalje u priznavanju uloge francuske države u toj povijesnoj sramoti, rekavši da je upravo Francuska — jer radilo se o njezinoj vladi — organizirala i provela čitavu raciju.

"Ovdje ponovno kažem: Francuska je organizirala raciju, potom deportaciju i smrt" gotovo svih od 13.152 deportiranih Židova, rekao je Macron kojemu se ovoga puta na komemoraciji priključio i izraelski premijer Benjamin Netanyahu. Prvi puta je jedan izraelski šef vlade stajao uz francuskog predsjednika na komemoraciji Vel d'Hiva.

"Vichy — iako to sigurno nisu bili svi Francuzi — to je bila vlada i administracija Francuske. Dani 16. i 17. srpnja 1942. bili su djelo francuske policije, koja je slušala naredbe vlade Pierrea Lavala. Nijedan Nijemac u tome nije sudjelovao", jasno je rekao Macron.

On je istaknuo da je činjenica da je višijevska vlada mogla računati na unutrašnje snage u zemlji. "Vrlo je zgodno smatrati da je Vichy monstrum koji je izrastao ni iz čega i vratio se u ništavilo, vjerovati da su ti ljudi došli niotkuda

i da su po oslobođenju primjereno kažnjeni... Zgodno je, zaista je zgodno... ali je pogrešno".

Vrijeme je ipak učinilo svoje. Svjedoci i preživjeli su progovorili, arhivi su se otvorili, povjesničari dali na posao. I tada istina počinje izlaziti na svjetlost dana, neumoljiva i neopoziva.

A ona glasi: francuska policija smjestila je uhićene Židove među kojima su bile i tisuće djece četiri dana u nehumanim uvjetima na biciklistički zimski stadion Vel d'Hiver u Parizu. Nakon toga deportirani su u Auschwitz, a iz logora se vratilo njih manje od 100.

"Priznajući svoje greške, Francuska je otvorila put ka njihovom ispravljanju. To joj služi na čast. To je pokazatelj snažne nacije koja se može suočiti sa svojom prošlošću", naglasio je Macron i na kraju, kao iznimno važno, apostrofirao dvije riječi vezane uz deportaciju 1942. — rasizam i antisemitizam i time događaje od prije 75 godina povezao s današnjima. "Moramo širom otvoriti oči i pogledati realnosti u lice. Izvitopereni umovi, moralna i intelektualna slabost, ono što čini srž rasizma i antisemitizma, još uvijek opstaju u današnjoj Francuskoj, i to u značajnoj mjeri. Rasizam i antisemitizam dobijaju nove oblike, mijenjaju svoje lice i koriste prikriveniji riječnik", upozorio je Macron, zaključivši kako jednog dana, zato što ljudi šute i ne žele vidjeti, riječi prelaze u djela.

NJEMAČKA ZAOŠTRILA BORBU PROTIV ISKAZA MRŽNJE NA INTERNETU

PIŠE: MILJENKO HAJDAROVIĆ

Glavna pozornica rasprava u današnje vrijeme su društvene mreže. Društvenih mreža ima podosta i svatko može naći svoje mjesto u skladu s interesima, dobi, spolu, geografskim lokacijama ili drugim karakteristikama. Najpopularnija društvena mreža današnjice je svakako Facebook, koji je u deset godina prešao put od studentske mreže do više od 2 milijarde korisnika u jednom mjesecu. To nužno ne znači da praktički svaki treći stanovnik Zemlje provodi svoje vrijeme na “Fejsu”, ali ispada da svakako imamo toliko registriranih korisničkih imena. Dio su izmišljeni ili lažni profili. Upravo su takvi najčešće vatreni sudionici internetskih rasprava. Zbog anonimnosti koju pruža internet je postao mjesto “online ratnika” koji nisu tu kako bi razvijali umjetnost retorike već kako bi sipali mržnju. Nažalost u međunarodnim i domaćim raspravama ima mnogo onih koji negiraju Holokaust.

Krajem srpnja i u neke naše medije probila se vijest da je Njemačka učinila još jedan iskorak u borbi protiv negacije Holokausta. Bundestag je usvojio prijedlog zakona koalicije CDU/CSU i SPD pod nazivom “Gesetzes zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in

FOTOGRAFIJA: NJEMAČKA ZAOŠTRILA BORBU
PROTIV ISKAZA MRŽNJE NA INTERNETU

sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz — NetzDG)” ili na okvirnom hrvatskom prijevodu “Zakon za poboljšanje provođenja zakona na društvenim mrežama”. U medijima se o zakonu piše pod nazivom “Facebook zakon”. Prijedlog zakona je dostupan na

adresi <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/123/1812356.pdf>.

Njemačke internetske platforme su već od prije u skladu sa zakonom o elektroničkim medijima bili obvezni ukloniti kažnjive sadržaje, ali su “veliki igrači” to često znali izbjegavati. Novi

zakon to stanje namjerava promijeniti postavljajući moguće kazne čak do visine od 5 milijuna eura. Internetske platforme su obavezne urediti sustav koji će korisnicima biti lako prepoznatljiv i uvijek dostupan. Pokrenuti postupci u kojima je kršenje zakona jasno vidljivo se moraju riješiti u roku od 24 sata. Za ostale postupke koji nisu izvidni vrijedi rok od sedam dana. Taj se rok potencijalno može prekršiti ukoliko to zahtijeva pravni postupak provjere sadržaja. Heiko Maas, savezni ministar pravosuđa, nada se kako će ovaj zakon zaustaviti porast iskaza mržnje na internetu uz zadržavanje vrijednosti slobode mišljenja. Takvi su prekršaji u samo dvije godine, prema njegovim riječima, skočili za 300 posto.

Protivnici takvog zakona izražavaju zabrinutost za slobodu mišljenja, jer će internetske platforme još više upravljati sadržajima objavljenim u komentarima. Sve su glasnije reakcije iz Francuske i iz Velike Britanije u kojima se spominje strogi nadzor i kazne za one internetske platforme koje objavljuju pozive na mržnju i terorizam. Takve su reakcije razumljive s porastom terorističkih napada u Europi, no nipošto se ne može izbjeći pitanje kako će takve zakonodavne sankcije utjecati na pitanja odnosa demokracije i cenzure.

Kakvo je stanje na hrvatskom Facebook prostoru? Nažalost ima dosta sadržaja koji koketiraju ili otvoreno podržavaju nacističko-fašističke ideologije te povijesni ideološki revizionizam. Otvoreno se izražava podrška ustaškom režimu, njegovim eksponentima, te se negira Holokaust u cjelini ili u pojedinim logorima. Zakon koji je usvojen u Njemačkoj odnosi se samo na one internetske platforme koje djeluju u toj državi i neće imati nadležnost na naše područje. Teško da možemo vjerovati da će vlasti Republike Hrvatske zakonodavno riješiti pitanje koje se nije u dovoljnoj mjeri sankcioniralo proteklih 72 godine (tu naravno ne

mislimo samo na društvene mreže, koje su se puno kasnije pojavile).

ŠTO SADRŽI NJEMAČKI KAZNENI ZAKON?

Članak 86a njemačkog kaznenog zakona odnosi se na znakovlje, zastave, simbole, uniforme, slogane, usklrike i druga obilježja protuustavnih organizacija. Kao takve zabranjene su stranke SPR (Sozialistische Reichspartei Deutschlands — Socijalistička carska partija Njemačke, koja je kao neonacistička stranka djelovala u Saveznoj Republici Njemačkoj od 1949. do 1952.) i KPD (Kommunistische Partei Deutschlands — Komunistička partija Njemačke, osnovana 1968.). Glede zabrana simbola KPD-a zabranjen je simbol “srpa i čekića” zbog povezanosti s terorizmom kojeg je ponajviše provodila grupa Baader-Meinhof (RAF). Simbol “srpa i čekića” te crvene petokrake danas je zabranjen u Latviji, Litvi, Indoneziji, Ukrajini i Moldaviji. U Mađarskoj je takva zabrana bila na snazi od 1994. do 2013. U narednom paragrafu zakona zabranjene su organizacije i znakovlje Islamske Države, Njemačke Alternative, Slobodarske njemačke radničke partije, Nacionalističke fronte, Akcijske fronte nacional-socijalista, Wiking mladeži i njemačkog dijela grupe Blood and Honour (Krv i čast — međunarodna neonacistička mreža).

U četvrtom je paragrafu zabranjeno znakovlje i simboli nacional-socijalističkih organizacija. Zabranjen je kukasti križ, te poklici “Heil Hitler”, “Sieg Heil” i “Meine Ehre heißt Treue”, kao i karakteristično nacističko “mjerenje kukuruza” odnosno “Mit deutschem Gruß”. Zabranjene su i pjesme poput “Horst-Wessel-Lied” i “Unsre Fahne flattert uns voran”. Zabranjeni su i razni derivati nacističkih simbola koji se kontinuirano javljaju.

Da se Njemačka odlučila najstrože provoditi ovakve zakonske odredbe svjedoče slučajevi u kojima je npr. računalna hit igra “Wolfenstein 3D” zabranjena na njemačkom teritoriju. Ili primjerice prekrivanje nacističkih simbola na omotima filmova o nacistima. Protiv isticanja nacističkih simbola i njihove ideologije govori još desetak drugih članaka zakona. Posebno se ističe članak 130 u kojem je zabranjeno poricanje genocida počinjenih pod nacional-socijalističkom vlašću, njihovo odobravanje ili veličanje.

Gledajući na trokut počinitelj-žrtva-promatrač zanimljiv je članak 323c u kojem se osoba može kazniti i do jedne godine zatvora ukoliko se ne pomogne osobi u nevolji. Naravno ukoliko se pri tome radi mogućeg pomaganja i sami ne nalazite u iznimnoj opasnosti. Izuzetak su i slučajevi potrebe medicinske pomoći koja bi se mogla pokazati kao štetna.

FOTOGRAFIJA: NJEMAČKA ZAOŠTRILA BORBU PROTIV ISKAZA MRŽNJE NA INTERNETU

IN MEMORIAM

SLAVKO GOLDSTEIN (1928. – 2017.)

U Zagrebu je 13. rujna 2017. godine u 90. godini preminuo istaknuti publicist, nakladnik i intelektualac, jedan od osnivača Hrvatske socijalno-liberalne stranke (HSLs) i bivši predsjednik Židovske općine Zagreb Slavko Goldstein.

Slavko Goldstein rodio se 22. kolovoza 1928. godine u Sarajevu, a obitelj mu je bila podrijetlom iz Tuzle. Djetinjstvo je proveo u Karlovcu, gdje je njegov otac Ivo bio ugledni vlasnik knjižare. Početkom Drugog svjetskog rata ustaše su ubile njegova oca, a on je zajedno s majkom i bratom Danijelom pobjegao i pridružio se

partizanima. Nakon završetka rata jedno je vrijeme živio u Izraelu, a pedesetih godina 20. stoljeća vraća se u u Zagreb, gdje je studirao književnost i filozofiju na Filozofskom fakultetu.

Radio je kao novinar, te urednik Vjesnika i Erasmusa. Jedno vrijeme bio je i radijski urednik, kao i urednik izdavačke kuće Stvarnost. Bavio se i scenarijskim radom, pišući scenarije za filmove Signali nad gradom i Akcija stadion, a osnovao je i izdavačke kuće Liber i Novi liber. Objavio je više knjiga o hrvatskoj povijesti, uredio više od 150 knjiga, te dobio

brojne nagrade, odlikovanja i priznanja za književnu i nakladničku djelatnost.

Zajedno s bratom i još nekolicinom političara, 20. svibnja 1989. godine osnovao je HSLs, hrvatsku političku stranku, te je do 1990. bio njezin predsjednik kada ga je zamijenio Dražen Budiša.

Od 1986. do 1990. godine bio je predsjednik Židovske općine Zagreb.

ZIHRONO LIVRAHA!

IMPRESUM: GLAVNA UREDNICA: NATAŠA BARAC / UREDNIŠTVO: LAILA ŠPRAJC, DEAN FRIEDRICH, NATAŠA BARAC, TESSA BACHRACH KRIŠTOFIĆ /
BROJ IZDANJA: HA-KOL 151 / KOLOVOZ-RUJAN-LISTOPAD 2017. / AV / ELUL / TIŠRI / HEŠVAN 5777. / 5778. / OBLIKOVANJE I PRIPREMA ZA TISAK: TESSA
BACHRACH-KRIŠTOFIĆ, DINA MILOVČIĆ, FRANKA TRETINJAK (NJ13) / GLASILO ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U HRVATSKOJ / IZDAVAČ: ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB
/ PALMOTIĆEVA 16, 10000 ZAGREB P.P. 986 / TEL: 385 1 49 22 692 / FAX: 385 1 49 22 694 / E-MAIL: JCZ@ZG.T-COM.HR / ZA IZDAVAČA: DR. OGNJEN KRAUS /
ISSN 1332-5892 / IZLAŽENJE HA-KOLA FINACIJSKI POTPOMAŽE SAVJET ZA NACIONALNE MANJINE REPUBLIKE HRVATSKE / PRETPLATA U TUZEMSTVU:
100 KUNA GODIŠNJE, ZA INOZEMSTVO 200 KUNA, NA ŽIRO RAČUN KOD ZAGREBAČK E BANKE D.D., TRG BANA JOSIPA JELAČIĆA 10, 10000 ZAGREB, BROJ:
1101504155, IBAN: HR6423600001101504155 U KORIST ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB, PALMOTIĆEVA 16, 10000 ZAGREB, A IZ INOZEMSTVA: ACCONT OWNER:
ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB, PALMOTIĆEVA 16, 10000 ZAGREB, BANK: ZAGREBAČK A BANKA D.D., TRG BANA JOSIPA JELAČIĆA 10, 10 000 ZAGREB/ ACCOUNT
NUMBER: 1500260173/ IBAN: HR4923600001500260173 / SWIFT: ZABHR2X / TISAK: OFF SET TISAK NP GTO D.O.O

